

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΚΑΛΟΤΗΤΗΣ ΚΟΝΕΣΤΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

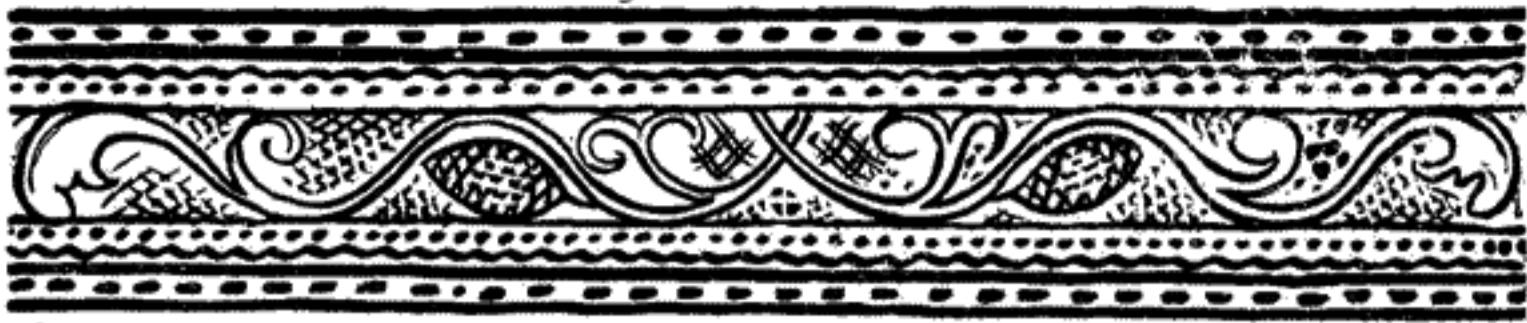
ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1956

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΚΟΝΕΣΤΑ 2008

Ο ΦΡΟΥΝΤ ΚΑΙ Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ, ο θεμελιωτής της Ψυχανάλυσεως που σήμερα τιμούμε την επέτειο εκατό χρόνων, από την ημέρα που γεννήθηκε*, δέν ανήκει στη χορεία των επιστημόνων ή των φιλοσόφων ή των έφευρετών με την συνηθισμένη έννοια που δίνουμε σ' αυτές τις λέξεις. Γατί, ουσιαστικά, ούτε καταπίστηκε μ' ένα πρόβλημα που γύρευε τη λύση του, ούτε επενόησε μια θεωρία, ούτε έφευρε κάτι «έκ του μη όντος». Ο Φρόυντ ανακάλυψε. Ανακάλυψε κάτι που υπήρχε ανέκαθεν και που είταν άγνωστο. Τόν βυθό της ανθρώπινης ψυχής και τις άφανέρωτες λειτουργίες της. *Όχι με τό νόημα τό μεταφυσικό αλλά με

τό νόημα τό πραγματιστικό. Έκείνο που φέρνοντας σέ φώς τούς ασύλληπτους από τη λογική αντίληψη μηχανισμούς του ψυχικού μας κόσμου, του βαθύτερου έαυτού μας, έρμηνεύει τά φαινόμενα, τις αντιδράσεις και τις παρεκκλίσεις της ψυχικής λειτουργίας, αυτής που ένεργοποιεί και κατευθύνει την καλή ή κακή στάση του άτομου και της ομάδος άπέναντι στη ζωή την άτομική και την κοινωνική, και συντελεί σ' αυτό που λέγεται εϋτυχία ή δυστυχία του ανθρώπου και της ανθρωπότητας. Τέτοια, με δύο λόγια, στάθηκε ή ανακάλυψη του Φρόυντ.

Ι. ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Όπως ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε μιάν άγνωστη γή που ως τόσο ήταν ύπαρκτη έτσι και ο Φρόυντ ανακάλυψε την άγνωστη, την άόρατη περιοχή της ανθρώπινης ψυχής που ως τόσο είναι ή κοιτίδα των ισχυροτέρων δυναμισμών που μπορεί νά έκδηλώση και νά αναπτύξη ο άνθρωπος, δυναμισμών κατά πολύ υπέρτερων της λογικής και της βουλήσεως και της συνειδητής αντίληψεως που και οι τρεις τους μπορούν νά έκμηδενισθούν μέσα σέ μια στιγμή από την ανασταλτική δύναμη του ύποσυνειδήτου.

Γιά νά μιλήσουμε όμως άκριβέστερα, δέν πρόκειται για μια μοναδική ανακάλυψη αλλά για σειρά δλάκερη ανακαλύψεων που, ύστερα από την πρωταρχική, έπακολούθησαν μέσα σ' ένα σύντομο διάστημα,

σαν άλλεπάλληλες έκρήξεις μιās θαυμαστής άλληλουχίας και άποκάλυψαν μ' ένα φώς έκθαμβωτικό μπροστά στα έκπληκτα μάτια του ίδιου του Φρόυντ την ύπαρξη και τούς κανόνες της λειτουργίας ενός άόρατου και άκατάβλητου δυναμισμού που έδρεύει στα κατάβαθα της ύπόστασής μας, τούς τρόπους και τις παραλλαγές με τούς όποιους ο δυναμισμός αυτός έξωτερικεύεται, τόν κυριαρχικό ρόλο που παίζει στην άτομική και ομαδική ζωή, τά αίτια που μπορούν νά έξαρθρώσουν και νά παραμορφώσουν την φυσιολογική έκδήλωση της λειτουργίας του και των αντιδράσεών του και τέλος τά μέσα της θεραπευτικής του έπανορθώσεως εκεί που τουτο έπιβάλλεται για την έξασφάλιση της ομαλής ζωής του άτομου και της άρμονικής προσαρμογής του προς τό έξωτερικό περιβάλλον,

Η ψυχανάλυση είναι άκριβώς τό άθροισμα και ο συντονισμός όλων αυτών των έρευνών, των ανακαλύψεων και των πορισμάτων και άποτελεί ένα σύστημα έρμηνείας, προφυλάξεως και θεραπείας. Έρμηνεύοντας τούς ψυχικούς μηχανισμούς έν σχέσει με τούς ίδιουσυστατικούς, τούς βιωματικούς και τούς περιβαλλοντικούς παράγοντες, έξηγεί την συμπεριφορά και τόν χαρακτήρα των ατόμων και των ομάδων και τις αντιδράσεις και τά έργα που άπορρέουν αυτούσια ή μετουσιωμένα, και έν συνεχείρα έξασφαλίζει προφυλακτικά την

* Για την επέτειο αυτή έγιναν πολλές έκδηλώσεις με συνέδρια, άφιερώματα, διαλέξεις, άρθρα, έκθέσεις κλπ. σ' όλα τά μέρη του κόσμου. Κυριώτερες από τις έκδηλώσεις αυτές αναφέρουμε της Αμερικανικής Ψυχαναλυτικής Έταιρίας στο Σικάγο από 26 - 29 Απριλ. 1956 (με σειρά όμιλιών, έκθεση ένθυμιών, αϋτογράφων και φωτογραφιών και προβολή δύο ειδικών φίλμς), της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένώσεως στο Λονδίνο από 4 - 6 Μαΐου 1956 (με σειρά ανακοινώσεων και δεξιώσεων κι' έντοιχισμό άναμνηστικής πλάκας στο σπίτι που πέθανε ο Φρόυντ στο Λονδίνο), της Βρετανικής Ψυχαναλυτικής Έταιρίας (με έξ δημόσιες διαλέξεις από 13 Απριλ. - 8 Μαΐου), του Βρετανικού Ίνστιτούτου Ψυχανάλυσεως (με έκθεση ένθυμιών, φωτογραφιών και αϋτογράφων από 4 Μαΐου), τά άφιερώματα της Βρετανικής έφημερίδος φιλοσοφίας της έπιστήμης, της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής έφημερίδος, της «Psyche» (Παρίσι) κλπ.

φυσιολογική εξέλιξη και λειτουργία τῶν ψυχικῶν αὐτῶν μηχανισμῶν ἢ ἐνεργεῖ ἐπανορθωτικά ἐκεῖ πού οἱ μηχανισμοί αὐτοί ἔχουν ὑποστεί μιὰ βλάβη με συνέπειες ὀδυνηρές γιά τήν ὁμαλή διαβίωση τοῦ ἀτόμου και με ἀπηχῆσεις δυσάρεστες ἐπάνω στήν ὁμαδική ζωή.

Ἀπό τήν μικρή αὐτή εἰσαγωγή καταλαβαίνει κανείς εὐκολα ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Φρόντ δέν εἶναι ἓνα ἔργο στενά ἱατρικό, οὔτε ἀφηρημένα φιλοσοφικό, ἀλλά εὐρύτατα κοινωνικό. Καί γι' αὐτό ἡ χρησιμότητα τῆς ψυχανάλυσης δέν περιορίζεται σήμερα στά πλαίσια τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀπ' ὅπου ἀρχικά ξεκίνησε κι' ὅπου πάντα περιστρέφεται, ἀλλά ἐπεκτείνεται σ' ἓνα πλῆθος τομεῖς τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ και τοῦ ἀνθρώπινου ἐνδιαφέροντος, ἀπό τήν παιδαγωγική μέχρι τήν τέχνη και τήν θρησκεία κι' ἀπό τήν ἱστορία, μέχρι τήν κριτική και τήν πολιτική και τήν κοινωνική ἐν γένει ζωή, με κύριο μέλημα πάντα τήν πρόληψη ἢ τήν διάγνωση ἢ τήν θεραπεία τῶν ψυχοπαθολογικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἀλλά ἐξ ἴσου εὐκολα καταλαβαίνει κανείς πώς ἡ ψυχανάλυση δέν βγήκε ἀπό τόν Φρόντ ὅπως ἡ πάνοπλη Ἀθηνᾶ ἀπό τὸ κεφάλι τοῦ Δία. Οὐσιαστικά δέν ἐβγήκε κἂν ἀπό τὸ κεφάλι τοῦ Φρόντ. Δέν στάθηκε δηλαδή ἔργο ἐγκεφαλικό οὔτε και ἀπόρροια τῆς ἱατρικῆς του κατάρτισης. Ἀλλά ἔργο ψυχορμητικό κινημένο ἀπό τοὺς παράγοντες ἐκείνους τοὺς ἰδιοσυστατικούς και τοὺς βιωματικούς πού διαμόρφωσαν τήν ψυχοσύνθεση και τίς ἐπιδιώξεις τοῦ Φρόντ ἀπό τήν παιδική του ἡλικία. Οἱ παράγοντες αὐτοί ἦσαν ἐκεῖνοι πού ἔστρεψαν τήν ἔφεσή του ὀλάκερη σέ κάθετί πού ἀφοροῦσε τίς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους και πρὸς τὸ ἴδιο του τὸ ἄτομο. Ὁρισμένα περιστατικά στή σύνθεση τῆς πατρικῆς του οἰκογένειας (ὅπως θά δοῦμε παρακάτω) και ἡ ἱσραηλιτική του καταγωγή, δέν ἔπαιξαν τὸν μικρότερο ρόλο στήν κατεύθυνση αὐτή. Ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στήν αὐτοβιογραφία του, ἀπό μικρὸς πληγώθηκε βαθιά γιά τήν περιφρόνηση και τίς εἰρωνεῖες πού συμμαθητές του και δάσκαλοι του ἀκόμα ἐξεδήλωναν γιά τήν ἱσραηλιτική του καταγωγή. Ἡ ἰσχυρή του ὁμως ἰδιοσυστασία ἀντί νά πτοηθῆ ἀντέδρασε. Τὸν ὠπλισε με πείσμα γιά τήν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας, με σκεπτικισμό γιά καθετί τὸ καθιερωμένο και με φανατική προσήλωση στὸν ἑαυτό του. Ἔτσι, με τὸ βλέμμα κυριολεκτικὰ καρφωμένο πρὸς τὸν ἀντικειμενικό του σκοπὸ, ὠργάνωσε τὴ διαλεκτική του πορεία δρασκελώντας ἐμπόδια, καταπατώντας πεποιθήσεις ἐδραιωμένες, ἀδιαφορώντας γιά κάθε ἀντίδραση, ἔτοιμος γιά κάθε κίνδυνο και γιά κάθε θυσία.

Οἱ συνέπειες μιᾶς τέτοιας ἡρωϊκῆς ἀδιαλλαξίας δέν μποροῦσαν νά εἶναι παρὰ

και καλές και κακές. Οἱ κακές συνέπειες εἶναι ἐκεῖνες πού προκάλεσαν πείσμονες ἐχθρότητες και φανατικούς διωγμούς ἐναντίον τοῦ Φρόντ ἀπὸ ἀνθρώπους πού οἱ ἀπόψεις του ἐκλόνισαν τὰ θεμέλια τῶν δοξασιῶν τους ἢ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τους κύρους ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους πού γιά λόγους ἀτομικά ψυχοπαθολογικούς ἔδειξαν μιὰν ἀντιδραστική ἀντίσταση κι' ἀκόμα ἀπὸ φίλους πού ἡ ἀδιαλλαξία τοῦ Φρόντ τοὺς μετέβαλε σέ ἀσπονδούς ἐχθροὺς ἢ ἀπὸ ἐπιπόλαιους πού κρεμάστηκαν ἀπὸ μιὰ λέξη πού τοὺς ἦταν εὐχάριστο νά τήν παρερμηνεύσουν. Ἀκόμα και σήμερα, οἱ λόγοι αὐτοί, ἐξῆντα χρόνια μετὰ τήν ἐμφάνιση τῆς ψυχανάλυσης και ὕστερα ἀπὸ χιλιάδες χιλιάδων ἐπαληθεύσεις της ἀπὸ τήν καθημερινή ἐμπειρία σ' ὅλα τὰ γεωγραφικά πλάτη τοῦ πολιτισμένου κόσμου, συντηροῦν στίς μεγάλες μᾶζες τοῦ κοινοῦ μιὰ πλήρη σύγχυση γιά τήν ἔννοια, τὸ περιεχόμενο και τήν ἀποστολή τῆς ψυχανάλυσης.

Ἔτσι, ἡ ψυχανάλυση γίνεται ἀνεπιθύμητη ἐξ ἴσου στοὺς ματεριαλιστὲς και τοὺς ἀντίθετους τοὺς ἰδεαλιστὲς, ἐκείνους ὅσους ἡ ἀτεγκτὴ ἀλήθεια δέν εὐνοεῖ τήν σκοπιμότητα τῶν διευθυνομένων ἢ τῶν δογματικῶν συμφερόντων τους. Γίνεται ἐπίσης ἐνοχλητική γιά μερικούς ψυχιάτρους πού τήν πολεμοῦν εἴτε ἐπειδὴ τήν ἀγνοοῦν, εἴτε ἀπὸ ψυχοσυμπλεγματική τους ἀντίσταση εἴτε γιὰτί δέν ἔλαβαν τὸν κόπο νά ἐνημερωθοῦν ὅσο πρέπει. Ἀλλά μένει και παρεξηγημένη ἡ ψυχανάλυση ἀπὸ ὅσους τοὺς εἶναι εὐχάριστο νά μὴ βλέπουν σ' αὐτὴν ἄλλο ἀπὸ ἓνα ξέφρενο πανσεξουαλισμὸ ἢ μιὰ ἐνστικτική ἡδονοκρατία πού ὡς τόσο δέν διακηρύχθηκαν ποτὲ ἀπὸ τὸν Φρόντ. Μιὰ ἄλλη τέλος κακὴ συνέπεια, ἂν θέλουμε νά ἐξαντλήσουμε πρὸς τοῦτο ὅλη μας τήν ἐπιστημονική ἀμεροληψία, στάθηκε τὸ ὅτι ἡ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀκαμπτη προσήλωση τοῦ Φρόντ τὸν ἔκανε νά παραβλέψη μερικὲς παράπλευρες συναρτήσεις ἢ ν' ἀντιπαρέλθῃ ἀνεξερεύνητα μερικά ἐνδιαφέροντα σημεία.

Ἀλλά ἡ καλὴ συνέπεια γιά τήν ὁποῖαν ὁ Φρόντ κατανάλωσε τήν μακρυὰ του ζωὴ ὀλάκερη ποτισμένος ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς ἐμπάθειας ἀλλὰ ἀλύγιστος μαχητὴς τῆς κάθε ὥρας και δαφνοστεφῆς Κυναίγειρος στὸ τέρμα τῆς ζωῆς του, στάθηκε τὸ ἀκλόνητο ἔργο πού χάρισε στήν ἀνθρωπότητα γιά ἓναν καλλίτερο κόσμο.

Κάνοντας μιὰ συνοπτικὴ ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς ψυχανάλυσης μποροῦμε νά καθορίσουμε τρεῖς περιόδους σαφεῖς. Τὴν πρώτη ἀπὸ τὸ 1896 μέχρι τὸ 1906, τὴν ἐποχὴ δηλαδή πού ἀπὸ τήν ἡλικία τῶν 40 χρόνων μέχρι τὰ πενήντα του ὁ Φρόντ ἐπετέλεσε μόνος του ὅλη τὴν ἐξελεγκτικὴ προεργασία πού ἐθεμελίωσε τὴν ψυχανά-

λυση μέσα σε δέκα χρόνια έμπνευσμένης και έξαντλητικής έρευνας και κλινικής διαπιστώσεως. Τήν δεύτερη περίοδο από το 1907 μέχρι το 1939 κατά την όποία ο Φρόυντ περιβαλλόμενος από συνεργάτες και μαχόμενος προς έχθρους και μερικές φορές και προς φίλους στενούς, δλοκλήρωσε και επέβαλε το έργο του στην παγκόσμια επίσημονική συνείδηση. Και την τρίτη περίοδο, εκείνη που μετά τον θάνατο του Φρόυντ το έργο του συνεχίζεται χωρίς αυτόν, από

τους μαθητές του, από το 1940 και πέρα.

Χρέος μας είναι έδω να εξετάσουμε από κοντά τις περιόδους εκείνες που τις γεμίζει ή προσωπική παρουσία του Φρόυντ και μαζί μ' αυτές να πλησιάσουμε την ιδιόρρυθμη προσωπικότητά του, μιά και το έργο του στάθηκε αδιάρρηκτα δεμένο με τη ζωή του. Ας παρακολουθήσουμε λοιπόν, όσο περιληπτικά το επιβάλλει το περίγραμμα του κειμένου μας, τον Φρόυντ και το έργο του από τα πρώτα τους χρόνια

II. ΠΡΩΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ (1856—1881)

Ο Σίγκμουντ Φρόυντ γεννήθηκε στις 6 του Μάη του 1856, στο Φράϊμπέργκ, μικρή πόλη της Μοραβίας — το σημερινό Příbor της Τσεχοσλοβακίας. Ήταν το πρώτο παιδί της νεαρής μητέρας του αλλά όχι και του ηλικιωμένου πατέρα του που από ένα πρώτο του γάμο είχε ένα άλλο γιό (συνομίληκο με τη μητέρα του Φρόυντ) κι' απ' αυτόν ένα έγγονό, τον Τζών. Όταν ο Φρόυντ γεννήθηκε, βρέθηκε έτσι να είναι θεός του Τζών. Κι' αντί σαν παιδί να παίξει με τον αδελφό του έπαιζε και το πιο πολύ τσακωνότανε με τον άνεψιό του που ήταν και μεγαλύτερός του και κατ' ακολουθίαν φυσικό ήταν ο άνεψιός να δείχνεται πιο χεροδύναμος από τον θείο και να τον βάζει κάτω. Ο μικρός Σίγκμουντ όμως δεν έμεινε χωρίς αντίδραση. Για ν' αντισταθμίση την ανισότητα και να επιβληθεί σαν θεός μετέφερε το πεδίο του άγωνα στο πνευματικό επίπεδο όπου κατόρθωσε να τον νικήση με την επιμέλεια που έδειχνε στα μαθήματά του. Πραγματικά στη Βιέννη—όπου από την ηλικία των τεσσάρων χρονών έφτασε ο μικρός Φρόυντ με την πατρική του οικογένεια — και στο σχολείο του Σπέρλ όπου τον έγραψε ο πατέρας του, ήταν πάντα ο πρώτος στην τάξη και μάλιστα σε τόση απόσταση από τους άλλους συμμαθητές του ώστε ο διευθυντής, σαν για ν' αναγνωρίση την ύπεροχή του, τον απάλλαξε από τις εξετάσεις του τέλους του χρόνου. Ο Φρόυντ απέκτησε μετά τη γέννησή του ξέ αδελφές κι' ένα αδελφό. Ο αδελφός του γεννήθηκε όταν ο μικρός Σίγκμουντ ήταν 11 μηνών. Έζηλοτύπησε τότε φοβερά κι' ήθελε να πεθάνη το μωρό. Και πραγματικά πέθανε σε ηλικία οχτώ μηνών, πράγμα που όργάνωσε στον μικρό Φρόυντ ένα συναίσθημα ένοχής που τον ακολούθησε και στην ώριμη ηλικία του. Ακόμα έντονότερα όμως ζήλεψε την αδελφή του Άννα που γεννήθηκε δυόμισυ χρόνια ύστερα απ' αυτόν. Δεν ξαίρουμε κατά πόσο ή περιεργη αυτή σύμπτωση του μεγαλύτερου από τον θείο άνεψιού ή του συνομίληκου με την μητέρα έτεροθαλλού αδελφού που έδειχνε τον αδελφό σαν πατέρα και σαν παππού τον πραγματικό πατέρα του (που είχε τα δι-

πλά χρόνια της μητέρας του που ήταν τότε 21 χρονών), επέδρασαν στη διαμόρφωση της εργατικότητας και της μαχητικότητας, της άνυποταξίας και της αδιαλλαξίας και του πνεύματος ανεξαρτησίας και πρωτοτυπίας που σημάδεψαν τον χαρακτήρα του Φρόυντ από την παιδική του ηλικία μέχρι το τέρας της ζωής του. Γεγονός όμως είναι—και μάλιστα σύμφωνα με τις απόψεις του Φρόυντ — ότι σημαντική επίδραση άσκησαν τα περιστατικά αυτά επάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, υπογραμμίζοντας την άυστηρή μορφή του πατέρα του και την τρυφερή μορφή της μητέρας του.

Σχετικά με την αδελφή του Άννα έχουμε να παρατηρήσουμε ότι σε μιά κόρη του έδωσε το όνομα Άννα κι' ότι αυτήν διάλεξε — ανάμεσα στα τρία αγόρια του και τα τρία κορίτσια του—για να συνεχίση το έργο του, αποκαλώντας την «ο μονογενής μου γιός»*. (Μιά άλλη σύμπτωση είναι ότι η ιστορική ύστερική του Μπρόυερ που στάθηκε άφορμή για την ανακάλυψη του Φρόυντ είναι γνωστή με το ψευδώνυμο: Άννα). Το γεγονός ότι η κόρη του έμεινε σ' όλη της τη ζωή άνυπαντρη, δλοκληρώνει την αντιστοιχία όνόματος και έπωνύμου με την πρώτη αδελφή του Φρόυντ**. Ανάλογο ψυχολογικό συσχετισμό μπορεί κανείς να δη ανάμεσα στον άνεψιό του και μεγαλύτερό του Ιοη και τον Jones, τον ψυχαναλυτή τον Ισόβια πιστό του και κατά πολύ μικρότερό του. Στο πρόσωπο της κόρης του Άννας και του ψυχαναλυτού Jones, ο Φρόυντ κατέκτησε όριστικά τα αρχέτυπα των αντιζήλων του (της αδελφής του Άννας και του άνεψιού του Ιοη). Ο Φρόυντ έγραψε σχετικά: «όποιος στάθηκε αδιαφιλονίκητα ευνουόμενος της μητέρας του αναπτύσσει στη ζωή του τάσεις κατακτητή». Το ότι ο Jones στάθηκε από τους ελάχιστους μαθητές και φίλους με τους όποιους δεν τα

* Από τους τρεις γιούς του, ο πρώτος σπούδασε νομικός, ο δεύτερος μηχανικός κι' ο τρίτος αρχιτέκτονας. Η Άννα ήταν η μικρότερη κόρη του.

** Κατά την φροΐδική έρμηνεία ή ταυτοποίηση αδελφής και θυγατέρας ενέχει τον οίδηποδικό συμβολισμό τεκνογονίας του γιού με την μητέρα.

χάλασε ὁ Φρόυντ, ἴσως νὰ ὀφείλεται στὴν ἐπιθυμία του ν' ἀσφαλιστῆ γιὰ μιὰ «κατάκτηση» ποὺ ὁ χαμός της θὰ ξαναζωντάνευε τὸν φοβερὸ ἀνεψιὸ John.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὸν πατέρα του, εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ἡ ἔναρξη τῶν ψυχαναλυτικῶν ἐργασιῶν τοῦ Φρόυντ, καὶ ἡ θαρραλέα ἐξωτερίκευση τῶν πρῶτότυπων συλλήψεών του, συμπίπτει μὲ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του κατὰ τὸ 1896. Σχετικὰ ἄλλως τε γράφει ὁ Φρόυντ ὅτι «ὁ θάνατος τοῦ πατέρα εἶναι τὸ πιὸ βαρυσήμαντο γεγονός στὴν ψυχολογικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου.

Ἐφ' ὅσον ὁ πατέρας ζῆ εἶναι κανεὶς τὸ παιδί του, ἕνα παιδί. Ὄταν πεθάνει, γίνεται ὁ ἴδιος πατέρας καὶ τοῦτο ἀνεξάρτητα τοῦ ἂν ἔχει ἐν τῷ μεταξύ ἀποκτήσει παιδιά». Ὁ Φρόυντ εἶχε ἐν τῷ μεταξύ ἀποκτήσει παιδιά. Ἐξή παιδιά. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του δὲν ἀπόκτησε ἄλλο παιδί, ἀλλὰ τὸν ἴδιο χρόνο ἔγινε ὁ πατέρας τῆς ψυχανάλυσης καὶ ἄρχισε τὴν δική του «αὐτο-ἀνάλυση» μ' ὄλο

ποῦ γιὰ κανένα, ὕστερα ἀπ' αὐτόν, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ ψυχαναλυτῆ, δὲν ἐθεώρησε ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ αὐτο-ἀνάλυση. Ἦταν ὅμως εὐνόητο ὁ Φρόυντ, ὁ πρῶτος χρονολογικὰ ψυχαναλυτῆς, νὰ μὴν ἔχη ἀναλυθῆ, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ποὺ κι' ὁ Ἀδάμ, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, δὲν εἶχε ὀμφαλό.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, συγκεντρώνοντας τὶς παιδικές του ἀναμνήσεις μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου τοῦ πατέρα του ἀνακαλύπτει στὸν ἑαυτό του τὸν μηχανισμό τοῦ Οἰδιποδείου συμπλέγματος (Jones) ἐνῶ στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου τῆς μητέρας του, τὸ 1924, δηλαδὴ εἰκοσιοκτῶ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη μελέτη τοῦ Οἰδιποδείου συμπλέγματος, δημοσιεύει τὴν «Παρακμὴ τοῦ Οἰδιποδείου συμπλέγματος». Ἦταν

τότε ἡ μητέρα του 91 ἐτῶν καὶ ὁ Φρόυντ τῆς ἦταν τρυφερὰ ἀφοσιωμένος.

Ἄς ξαναγυρίσουμε ὅμως στὸ Φρόυντ μαθητῆ. Τέλειωσε τὸ γυμνάσιο μὲ λαμπρές ἐπιδόσεις καὶ γεμάτος ἀνησυχίες χωρὶς ὅμως καὶ καμιὰ σταθερὴ κλίση γιὰ μιὰν ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία. Καθὼς ἀναφέρει στὴν αὐτοβιογραφία του, τὸ μόνο τοῦ ἐνδιαφέρον ἐστρέφετο πρὸς καθετὶ ποὺ ἀφοροῦσε τὶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις. Κι' ἐπειδὴ ἀντιπαθοῦσε τὴν ἰατρικὴ, σκέφθηκε ν' ἀξιοποιήσῃ τὴν πνευματικὴ του εὐ-

στροφία καὶ τὴν ὀμιλητικὴ του εὐχέρεια, σπουδάζοντας νομικά. Ἡ μελέτη ὅμως τῆς θεωρίας τοῦ Ντάρβιν κι' ἕνα δοκίμιο τοῦ Γκαϊτε γιὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τοῦ γέννησαν ξαφνικὰ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἰατρικὴ. Ὁ πατέρας του τὸν ἄφησε ἐλεύθερο στὴν ἐκλογή του κι' ἔτσι γράφτηκε στὴν ἰατρικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης τὸ 1873, σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν. Στὴν ἀρχὴ ἔδειξε ἕνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Φυσιολογία καὶ ἀργότερα γιὰ τὴν ἀνα-

τομία τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀλλὰ γενικώτερα ἡ ἰατρικὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ μὴν τὸν ἐνθουσιάζει καὶ γι' αὐτὸ δινόταν σὲ παράπλευρες μελέτες καὶ καθυστέρουσε τὶς σπουδές του ἔτσι, ὥστε μόλις μετὰ 8 χρόνια, τὸ 1881 κατόρθωσε νὰ πάρῃ τὸ δίπλωμά του κι' ἀφοῦ πρὸς τοῦτο παρακινήθηκε ἀπὸ τὶς συστάσεις τοῦ καθηγητοῦ τῆς Φυσιολογίας Bruecke, στὸ ἐργαστήριό του ὁποῖο ἐργαζόταν μὲ ζῆλο ἀπὸ τὰ πρῶτα φοιτητικὰ του χρόνια. Ὁ Bruecke ἦταν ἐπίσης ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔκανε νὰ ὀνομασθῆ βοηθὸς β' τάξεως στὸ νοσοκομεῖο, τὸ Allgemeines Krankenhaus τῆς Βιέννης, ὅπου τὸ 1882 ἐγνώρισε ἐκεῖ τὸν διάσημο ψυχίατρο Meynerl καὶ προσκολλήθηκε στὸ τμήμα του.

Ὁ Σίγκμουντ Φρόυντ (ἀριστερὰ) μαζί μὲ τ' ἀδελφία του. Ἡ ψηλότερη εἶναι ἡ πρώτη ἀδελφὴ του Ἄννα.

(Οἰκογενειακὴ ἐλαιογραφία)

III. ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ (1882 - 1896)

Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τοῦ Φρόυντ δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ περιοριστῇ στὴ ρουτίνα τοῦ νοσοκομείου. Διψοῦσε γιὰ κάτι τὸ καινούργιο, φιλοδοξοῦσε νὰ συνδέσῃ τὸνομά του μὲ τὴν ἀθανασία καὶ μαζί ἀγωνιζόταν νὰ κερδίσῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ παντρευτῇ μὲ τὴν κοπέλλα ποὺ τὴν ἀραβωνιάστηκε τὸν ἴδιο ἐκεῖνο χρόνο (1882), τὴν Μάρθα Bernays.

Δυὸ χρόνια ἀργότερα ἡ δόξα τὸν ἀγγιξε γιὰ μιὰ στιγμή μὲ τὸ φτερό της. Ἄλλὰ δὲν εἶταν τυχερό. Πειραματιζόταν τότε σ' ἓνα καινούργιο ἀλκαλοειδές ποὺ εἶχε παρασκευάσει ὁ Μέρκ κι' εἶταν ἀγνωστο ἀκόμα στοὺς γιατροὺς καὶ μὲ ἀκαθόριστη τὴν ἐπίδρασή του στὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμό. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ σειρά πειραμάτων κι' ἐφαρμογῶν, ὁ Φρόυντ ἀνακάλυψε πὼς τὸ ἀλκαλοειδές αὐτὸ εἶχε ἰδιότητες ἀναισθητικές, πράγμα ποὺ ἀν' ἐπαλήθευε στὴν πράξη θὰ ἔφερνε ἀναστάτωση στὴν ἰατρική. Ἐπειγόμενος ὁμως νὰ κάνει ἓνα μικρὸ ταξίδι γιὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μνηστὴ του ποὺ εἶχε δυὸ χρόνια νὰ τὴ δεῖ, ἔκλεισε βιαστικά τὰ πρῶτα του συμπεράσματα καὶ δημοσίεψε ἓνα προκαταρκτικὸ ἄρθρο τῶν πειραμάτων του (1884) ποὺ κατέληγε μὲ τὴν φράση: «Οἱ ἐρευνητές θὰ ἔπρεπε νὰ πειραματισθοῦν μὲ τὴν ἀναισθητικὴ ἰδιότητα ποὺ παρουσιάζει ἡ κοκαΐνη». Γιατὶ τὸ ἀλκαλοειδές ποὺ πειραματιζόταν δὲν εἶταν ἄλλο ἀπὸ τὴν τότε ἀγνωστὴ καὶ σήμερα πασίγνωστη κοκαΐνη. Ἐνας τότε ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ ἄρθρου τοῦ Φρόυντ, ὁ χειρουργὸς Κόλλερ, ἀρχισε ἀμέσως τὴν ἐφαρμογὴ τῆς κοκαΐνης μὲ σκοπὸ νὰ πετύχει τὴν τοπικὴ ἀναισθησία, καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ἀνήγγειλε στὸ συνέδριο τῆς Χαϊδελβέργης, κι' ἀπὸ κεῖ σ' ὄλο τὸν κόσμον, τὴν ἀναισθητικὴ ἀποτελεσματικότητά τῆς κοκαΐνης, πράγμα ποὺ τὸν ἔκανε παγκόσμια γνωστό. Αὐτὸ κόστισε πολὺ στὸν Φρόυντ. Χρόνια πολλὰ ἀργότερα ἡ ἀνάμνηση αὐτὴ ἔξακολουθοῦσε νὰ τὸν θλίβῃ βαθύτατα. Στὴν αὐτοβιογραφία του, γραμμένη σαράντα χρόνια ἀργότερα, ἀφιερώνει μιὰ ὀλόκληρη σελίδα γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ καὶ γράφει χαρακτηριστικά, ἀνάμεσα σ' ἄλλα: «Τὸ λάθος ἦταν τῆς μνηστῆς μου ποὺ δὲν ἔγινε διάσημος ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρόνια (Σ. Σ. εἶταν τότε 28 χρονῶν). Καθὼς ἤμουν βυθισμένος στὶς πειραματικὲς μου ἐρευνες, μιὰ εὐκαιρία παρουσιάστηκε νὰ ταξιδέψω καὶ νὰ πάω στὴ μνηστὴ μου ποὺ εἶχα δυὸ χρόνια νὰ τὴ δῶ. Ἐκλείσα τότε βιαστικά τὰ πρῶτα μου συμπεράσματα καὶ στὸ ἄρθρο ποὺ ἔδωσα γιὰ δημοσίευση (Σ. Σ. στὴ «Θεραπευτικὴ Ἐπιθεώρηση» τοῦ Χαίτλερ) ἔλεγα πὼς σὲ λίγο θὰ ἔκανα καὶ νεώτερες ἀνακοινώσεις. Ἐπεφόρτισα μάλιστα τὸν φίλο μου ὀφθαλμολόγο Καί-

νιγκστάιν νὰ δοκιμάσῃ ἐν τῷ μεταξύ τὶς ἀναισθητικὲς ἰδιότητες τῆς κοκαΐνης σὲ ὀφθαλμικὲς παθήσεις. Ὅταν γύρισα ἔμαθα ὅτι ὁ Κόλλερ εἶχε ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὰ συμπεράσματά μου κι' ἀνεκοίνωσε στὸ συνέδριο τῆς Χαϊδελβέργης σὰν ἀνακάλυψη δική του τὴν τοπικὴ ἀναισθησία μὲ τὴν κοκαΐνη. Ὡς τόσο δὲν κράτησα κακία στὴ μνηστὴ μου γιὰ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ποὺ χάθηκε τότε».

Τὸν ἄλλο χρόνο (1885) ἐπῆρε τὸν τίτλο τοῦ ἐπιμελητοῦ (dozent) τῆς νευροπαθολογίας καὶ τὸν ἴδιο χρόνο, χάρι καὶ πάλι στὴν ὑποστήριξη τοῦ καθηγητοῦ Bruecke, πῆρε μιὰ ὑποτροφία γιὰ τὸ Παρίσι ὅπου μεσουρανοῦσε ὁ διάσημος καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς Charcot, ποὺ τὸ πρόσφατο βιβλίον του μὲ τὸν τίτλο «Ἡ πίστις θεραπεί» εἶχε ἀναστατώσει τὶς ἰδέες τοῦ νεαροῦ Φρόυντ.

Ἐφτάσε στὸ Παρίσι ἓνα φθινοπωρινὸ δειλινὸ τοῦ 1885 κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα κιάλας ἐμφανίστηκε στὸ νοσοκομεῖο τῆς Σαλπετριέρης ὅπου δίδασκε ὁ Σαρκὼ νέα καὶ θαυμαστά ζητήματα ποὺ ἀφηναν κατὰπληκτο τὸ ἀκροατήριό του, μαζεμένο ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς γῆς. Ἡ ὕστερία, ἔλεγε, ὀφείλεται σὲ αἰτία ψυχικὰ καὶ προκαλοῦσε πειραματικὰ μὲ θεαματικὲς ἐπιδείξεις «ὑποβολῆς ἐν ὕπνῳ» διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ὕστερίας (π.χ. μιὰ παράλυση τοῦ χεριοῦ, ἓναν ἔμετο, μιὰ σύσπασση, μιὰ πικρὴλα στὸ στόμα κλπ.). Κι' ἔλεγε ἀκόμα πὼς ἡ ὕστερία δὲν εἶναι πρόνομιο τῶν γυναικῶν γιατί ἐξ ἴσου ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες ὕστερικοί. Ὁ Φρόυντ δοκίμασε μιὰ πρώτη χαρὰ ἐπειδὴ ἔβλεπε κάτι καινούργιο καὶ κάτι τὸ ἀντιδραστικὸ πρὸς τὶς κλασικὲς ἰδέες τῶν καθηγητῶν τοῦ τῆς Βιέννης. Ἀρχισε τότε νὰ σκέφτεται βαθύτερα. Συνδυασμοὶ σκέψεων καὶ προοπτικὲς καινούργιων συμπερασμάτων διαγράφονταν μέσ' στὸ μυαλό του κι' ὁ θαυμασμὸς του γιὰ τὸν Σαρκὼ ὀλοένα καὶ μεγάλωνε. Ἄλλὰ ὁ Σαρκὼ ἦταν πολυάσχολος καὶ ἀπλησίαστος κι' αὐτὸ τὸν ἀπογοήτευσε γιὰ μιὰ στενώτερη ἐπαφή ποὺ ἐπιθυμοῦσε. Ἡ τύχη ὁμως ἐβοήθησε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Φρόυντ. Μιὰ μέρα ὁ Σαρκὼ ἐξέφρασε στοὺς μαθητὲς του τὴ λύπη του γιατί ὁ μεταφραστὴς του στὰ γερμανικὰ εἶχε χαθεῖ καὶ δὲν εὑρίσκει ἄλλο κατάλληλο. Ὁ Φρόυντ τότε ἔγραψε ἓνα θερμὸ γράμμα στὸ Σαρκὼ καὶ προσφέρθηκε νὰ μεταφράσῃ τὰ μαθήματά του. Ἀπὸ τότε ἔγινε οἰκείος τοῦ μεγάλου ψυχιάτρου κι' εἶχε τὸ ἐλεύθερο στὴν κλινικὴ του.

Ἐνα χρόνο ἀργότερα ξαναγύρισε στὴ Βιέννη γεμάτος ἀπὸ νέες ἰδέες καὶ μὲ ἀρκετὴ διάθεση περιφρόνησης τῆς κλασικῆς

σχολῆς καὶ τῶν καθηγητῶν του. Μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία ἀνακοίνωσε στὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρεία τῆς Βιέννης τὸ «νέον φῶς» τοῦ Σαρκώ: Ἡ ὑστερία ἔχει αἷτια ψυχικά. Οἱ ὑστερικές παραλύσεις δὲν εἶναι ὀργανικές καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς προκαλέσῃ μὲ ψυχολογικὴ ὑποβολή. Θύελλα ἀποδοκιμασιῶν ξέσπασε τότε. Ἀλλὰ ὁ Φρόυντ συνέχισε μέσα σὲ ὑβριστικές καὶ εἰρωνικές παρεμβάσεις πού διέκοπταν κάθε τόσο τὴν ὁμιλία του. Ὅταν ἔφτασε στὸ σημεῖο ὅπου ἀνέφερε ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες ὑστερικοί, μιὰ διαπεραστικὴ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριό: «Μὰ ἀγαπητέ μου, ξεχνάτε ὅτι ἡ ὑστερία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη ὕστερα πού σημαίνει μήτρα καὶ ὅτι οἱ ἄνδρες.. δὲν ἔχουν μήτρα.» Ἀκράτητα εἰρωνικά γέλια ξέσπασαν τότε πού δὲν ἔπαψαν παρὰ μόνο ὅταν σηκώθηκε ὀργίλα χειρονομώντας ὁ καθηγητὴς καὶ προστάτης τοῦ Φρόυντ, ὁ Meynerf, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ἀπευθυνόμενος προσωπικά σ' αὐτόν: «Ὅλα αὐτὰ πού εἶπατε ἐδῶ εἶναι μιὰ καθαρὴ ἀνοησία. Κάτι μεταξὺ φαντασιοκοπίας καὶ ἀγυρτείας». Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη μπροστὰ στὸ Φρόυντ δυὸ δρόμοι ἀνοίχθηκαν. Νὰ μεταμεληθῇ καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ ἢ νὰ δεχθῇ τὴν κήρυξη ἑνὸς ἀμειλικτοῦ διωγμοῦ καὶ νὰ δῆ νὰ τοῦ κλείνεται ἡ πόρτα κάθε ἐπιστημονικοῦ ἰδρύματος. Μὲ τὸ πείσμα καὶ τὴν μαχητικότητα καὶ τὴν ἐγκεντρικὴ αὐτοπεποίθηση πού τὸν χαρακτήριζαν, δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ προτιμήσῃ τὸν δεύτερο δρόμο. Ἐδέχθηκε τὸν πόλεμο. Καὶ τὸν ἐδέχθηκε ὄχι σὰν ἀμυνόμενος ἀλλὰ σὰν ἐπιτιθέμενος. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Meynerf μέχρι τὸν τελευταῖο ὑποβοηθὸ νοσοκομείου, ὁ Φρόυντ δὲν εἶχε παρὰ ν' ἀντιμετώπιση ἐχθρούς, κακόπιστους συζητητὲς ἢ ἐμπαθεῖς συκοφάντες. Κι' ὁμοίως πέντε χρόνια ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Meynerf τὸν ἐκάλεσε στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του (1892) γιὰ νὰ τοῦ πεῖ: «Πρέπει νὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ, ἀγαπητέ μου, ὅτι ὑπῆρξα σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ὑποδειγματικότερες περιπτώσεις τῆς ἀνδρικής ὑστερίας ὅπως ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὴν περιέγραψες στὴν Ἱατρικὴ Ἑταιρεία. Τὸ ἀγνοοῦσα αὐτὸ μέχρι τότε. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ μ' ἔκανες νὰ τὸ καταλάβω. Κι' αὐθόρμητα ἐξεγέρθηκα...». Χαμήλωσε τὴ φωνή του καὶ πρόσθεσε: «Δὲν μποροῦσα νὰ κάνω κι' ἄλλωζ». Ὑστερα ἀκούμπησε ἀπαλὰ τὸ χέρι του στὸν ὄμο τοῦ Φρόυντ καὶ τοῦ ψιθύρισε: «Καταλαβαίνεις τώρα...». Ἡ ἐπιθανάτια αὐτὴ ἐξομολόγηση τοῦ Meynerf ἐξηγεῖ κατὰ κύριο λόγο τὴν ἀντίδραση πού δείχνουν στὴν ψυχανάλυση καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμα, πολλοὶ ψυχίατροι ἢ διανοούμενοι..

Ὡς τόσο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μιὰ σκληρὴ περίοδος ἀρχισε γιὰ τὸν Φρόυντ.

Διωγμένος καὶ περιφρονημένος ἀπὸ παντοῦ καὶ δίχως ἱατρικὴ πελατεία, μὲ τὴν ἀκαδημαϊκὴ του καριέρα ξεθεμελιωμένη ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, ἔβλεπε πῶς δὲν μποροῦσε οὔτε ἐπιστημονικά νὰ ἐργασθῇ. «Ἡ ἐντύπωση — γράφει στὴν αὐτοβιογραφία του γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ — ὅτι οἱ κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης ἀπέκρουσαν τοὺς νεωτερισμούς, ἔκανε τὸν καθένα νὰ μὴ μοῦ δίνει πιά σημασία. Τὸ ἐργαστήριό τῆς ἀνατομίας τοῦ ἐγκεφάλου μοῦ κλείστηκε γιὰ πάντα κι' ἔτσι δὲν εἶχα πιά στέγη γιὰ τὰ μαθήματά μου. Οἱ γιατροὶ τῶν νοσοκομείων ὅπου θὰ μποροῦσα νὰ βρῶ ἀρρώστους γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσω τὶς ἀπόψεις μου ἀρνῆθηκαν νὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψουν. Ἀναγκάσθηκα τότε νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία καὶ ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ ζωὴ. Ὅσο γιὰ τὴν ἱατρικὴ Ἑταιρεία δὲν ξαναπάτησα τὸ πόδι μου μέχρι σήμερα. Ἐπὶ πέντε συνεχῆ χρόνια (1886 - 1891) δὲν ἐδημοσίεψα τίποτε κι' ἐλάχιστα ἐργάστηκα ἐπιστημονικά, ἀπορροφημένος στὸ νὰ κερδίζω μὲ χίλιες δυσκολίες τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς μου καὶ τῆς οἰκογενείας μου πού αὐξανότανε μὲ ταχὺ ρυθμό...» Πραγματικά μ' ὄλες αὐτὲς τὶς στενοχώριες, τὸν ἴδιο χρόνο (1886) ὁ Φρόυντ παντρεύτηκε μὲ τὴ μνηστὴ του πού τέσσερα χρόνια τὸν περίμενε. Τῆς εἶχε τάξει πῶς θὰ τὴν παντρευόταν μόλις γύριζε ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἐλπίζοντας πῶς ἡ ἐπιστροφή του θὰ ἐδραίωνε τὴν ἀκαδημαϊκὴ του σταδιοδρομία καὶ τὸ ἐπιστημονικό του ὄνομα, πράγματα πού θὰ τοῦ ἔδιναν πελατεία καὶ χρήματα. Καὶ τώρα πού ὄλα αὐτὰ εἶχαν διαψευσθῇ δὲν ἤθελε νὰ προσθέσῃ κι' ἄλλη μιὰ διάψευση. Στὸ πείσμα κάθε ἀντιξοότητας ἀποφάσισε νὰ παντρευτῆ καὶ, γιὰ ν' ἀντιδράσῃ ἀκόμα περισσότερο, ἀρχισε ν' ἀποκτᾶ παιδιά «μὲ ταχὺ ρυθμό» καθὼς γράφει ὁ ἴδιος. Ἐξῆ παιδιὰ μέσα σὲ ὀχτῶ χρόνια. (1887-1895). Τρία κορίτσια καὶ τρία ἀγόρια.

Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, πού τὴν καταδρομὴ ἐπαύξησε κι' ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ Φρόυντ ἀπὸ τοὺς φίλους του, τρεῖς ἄνθρωποι φαίνονται νὰ τὸν παραστέκουν καὶ νὰ γεμίζουν τὸ κενὸ τῆς ἐρήμωσης. Εἶναι ὁ Rie, ὁ Fliess καὶ ὁ Breuer. Ὁ πρῶτος μὲ τὴ συνεργασία του τὸν προβάλλει καὶ πάλι στὴ δημοσιότητα, δημοσιεύοντας μαζί του μιὰν ἐργασία γιὰ τὶς «ἐγκεφαλικὲς παραλύσεις» (1891). Ὁ δεύτερος εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ στηρίξῃ τὸ ἠθικό του σὲ δύσκολες στιγμὲς καὶ θὰ τοῦ προσφέρῃ μερικὲς ἰδέες βασικὲς γιὰ τὸ ἔργο του. Κι' ὁ τρίτος εἶναι ἐκεῖνος πού μαζί μὲ τὴ φιλία του καὶ τὴν ὕλική του ὑποστήριξη θὰ τοῦ σταθῇ ἡ πολύτιμη συνάντηση τῆς ζωῆς του πού θὰ τὸν κἀνῃ νὰ βρῇ τὸ δρόμο τῆς διασημότητας μὲ τὴν ψυχανάλυση.

Γιὰ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδίως γιὰ τοὺς δύο τελευταίους ὁ Φρόυντ

έπίστευε ότι ή φίλια του θα ήταν Ισόβια. Κι' όμως και μ' αυτούς όπως και με τους άλλους προσφιλείς του ήταν μοιραίο ή φίλια να μην κρατήσει. Δύσκολα αποκτοῦσε φίλους ο Φρόυντ αλλά εύκολα και άδίστακτα τους έγκατέλειπε ή τους έκανε έχθρους. Με την ειλικρίνεια και τὸ θάρρος που πάντα τὸν διέκριναν έγραψε σχετικά τ' ακόλουθα: «Ένας φίλος στενός κι' ένας έχθρός απέχθης στάθηκαν σ' όλη μου τή ζωή άπαραίτητοι σαν ούσιαστικές ανάγκες τής ευαισθησίας μου. Έίχα πάντα τὸν τρόπο μου να βρίσκω και ν' ανανεώνω και τους δυό. Και δέν ήταν σπάνιο μέσα σ' αυτή τήν έναλλαγή να πραγματοποιιῶ ένα παιδικό μου βίωμα με τὸ να βρίσκω τὸν φίλο και τὸν έχθρο στὸ ίδιο πρόσωπο. Φυσικά, όχι τήν ίδια στιγμή». 'Ο Wittels (έννας από τους πρώτους συνεργάτες του Φρόυντ και βιογράφος του), σχολιάζοντας τήν περικοπή αυτή, γράφει ότι ή αίσθηση μιᾶς τέτοιας ανάγκης στὸ Φρόυντ και τὸ παιδικό βίωμα για τὸ όποιο μιλά είχαν για κίνητρο τὸν παιδικό ανταγωνισμό του με τὸν άνεψιό του Τζών (κατά ένα χρόνο μεγαλύτερό του, καθώς αναφέρω στην αρχή του παρόντος).

'Ο W. Fliess, ένας κάπως παράξενος βερολινέζος γιατρός, ήταν ο άνθρωπος που γέμισε τὸ κενό στην ψυχή του Φρόυντ μετά τὰ γεγονότα του 1886. Σε μιᾶ εποχή που ο Φρόυντ άρχισε να νιώθη κλονισμένο τὸ ήθικό του και να κατατρώχεται από ένα άγχος νευρωτικό με μιᾶ τάση αυτουποτιμήσεως — καθώς αναφέρει ο Gratton στὸ βιβλίο του «Psychanalyses» (σελ. 15, έκδ. Le Cerf, Paris 1955)*, ο Fliess επιβάλλεται στὴ ζωή του Φρόυντ κι' ο τελευταίος δένει μαζί του μιᾶ συναισθηματική φίλια γεμάτη πάθος, αποφασισμένος να τή διατηρήσει έτσι σ' όλη του τή ζωή, καθώς μᾶς κάνει να τὸ μάθουμε από τὸ «περί έρμηνείας τῶν όνειρων» βιβλίο του (1900) και καθώς καθρεφτίζεται στην αποκαλυπτική άλληλογραφία μεταξύ Φρόυντ και Φλίσ (1887-1902) που είδε τὸ φῶς τής δημοσιό-

* Από τὸ βιογραφικό για τὸν Φρόυντ βιβλίο του E. Jones (που είναι σήμερα έπίτιμος πρόεδρος τής «Διεθνούς Ψυχαναλυτικής έταιρίας») συνάγεται ότι έκείνη τήν εποχή ο Φρόυντ υπέφερε από ιδεοληψίες, μηχανισμούς αυτοτιμωρίας, στερεοτυπίες και έμμονες ιδέες. Μερικές άπ' αυτές κράτησαν πολλά χρόνια. 'Επί 30 χρόνια κατείχετο από τήν ιδέα ότι θα πέθαινε σε ηλικία 62 χρονῶ και μάλιστα τὸν Φεβρουάριο του 1918 (πέθανε σε ηλικία 83 ετών τὸν Σεπτέμ. 1939). 'Άλλες πάλι κράτησαν σ' όλη του τή ζωή. 'Όπως ή άνεξήγητη αντίπαθειά του για τις άτμομηχανές που τὸν δημιούργησαν ένα αίσθημα ταπείνωσης κι' έξέγερσης μαζί ή ο φόβος μήπως χάσει μιᾶ προκαθορισμένη ήμερομηνία. Μανιώδης καπνιστής πούρων, κυριευόταν από έξαιρετική άνησυχία όταν έκάπνιζε παραπάνω ή λιγώτερα από 2) πούρα τήν ήμέρα. 'Ενώ ήταν ένας στοργικός οικογενειάρχης, όμως ποτέ δέν μιλούσε για τήν οικογένειά του. 'Απέφυγε επίσης καθελί που άφορούσε τήν έρευνα τής γυναίκας (πράγμα που άλλωστε δημιούργησε ένα κενό στις έπιστημονικές του έργασίες). Γενικά ή στάση του άπέναντι στὴ γυναίκα στάθηκε ιδιόρρυθμη. 'Η γυναίκα τὸν ένέπνεε τὸν φόβο τής άμαρτίας και τὸν φόβο τής έγκατάλειψης που δυνάμωνε από τὸ συναισθηματικό άνασφάλεια που τὸν έκυριεύε και τὸν ώθοῦσε σε άμυν-

τητας μόλις τώρα τελευταία. 'Από άποψη έπιστημονική όμως ή βιολογική ιδεολογία του Φλίσ ήταν μακριά από τους δραματισμούς του Φρόυντ. 'Ως τόσο ο Φρόυντ περιέλαβε στὸ έργο του μερικά από τὰ εὑρήματα του Φλίσ, όπως τήν «λανθάνουσα περίοδο» κατά τήν σεξουαλική ζωή τής μεγαλοπαιδικής ηλικίας, τὸν ψυχολογικό μηχανισμό τής «έξιδανίκευσης» και τὸ βιολογικό φαινόμενο του «άμφισεξουαλισμού». Τὸ τελευταίο αυτό στάθηκε ή άφορμή του γκρεμίσματος τής φίλιας του Φλίσ με τὸν Φρόυντ (1904) όταν ο Weininger, στὸ βιβλίο του «Τὸ φύλον και ο χαρακτήρας» (1903) άνοιξε καινούργιους δρόμους με τήν διατύπωση τής άμφισεξουαλικής ύπόστασης του κυττάρου. Πῶς ή ιδέα αυτή του Φλίσ βρέθηκε στὸ βιβλίο του Weininger ο Φλίσ δέν τήν είχε εμπιστευθεῖ παρά μόνο στὸ Φρόυντ. 'Εγραψε τότε μιᾶ έντονη και άνήσυχη έπιστολή στὸν Φρόυντ ζητώντας εξηγήσεις κι' ο Φρόυντ άρνήθηκε κάθε ένδεχομένη ένοχή του σ' αυτή τήν ύπόθεση. 'Αργότερα όμως ο Φρόυντ ώμολόγησε ότι είχε ανακοινώσει τή σκέψη του φίλου του σ' ένα πελάτη, φίλο του Weininger. Και πρόσθεσε με μιᾶ έκπληκτική ειλικρίνεια ότι ο ίδιος είχε λησμονήσει τὸ περιστατικό όταν έπηρε τὸ γράμμα του Φλίσ, ίσως επειδή οί συνέπειες τής άκριτομυθίας του ήταν τόσο δυσάρεστες. Κι' έπίσης ότι έπρόδωσε τὸ μυστικό του φίλου του, ίσως γιατί κατά βάθος τὸν φθονούσε για νήν ανακάλυψή του. 'Αλλά ο Φλίσ δέν ίκανοποιήθηκε και ή ρήξη έμεινε όριστική.

Παράλληλα με τὸν Φλίσ ο Φρόυντ είχε συνάψει μιᾶ στενή φίλια με τὸν βιεννέζο ψυχίατρο Γιόζεφ Μπρόϋερ που είχε τότε μιᾶ μεγάλη πελατεία κι' εΐταν άνθρωπος με πολὺ ευγενικά αίσθήματα. 'Ο Φρόυντ γράφει για τὸν Μπρόϋερ στην αυτοβιογραφία του: «'Ηταν ένας έπιστήμονας μεγάλης άξίας και με περνούσε δεκατέσσερα χρόνια. Γρήγορα οί σχέσεις μας απέκτη-

τικούς ψυχαναγκασμούς μέχρι που να τὸν κάνη προληπτικό και δεισιδαίμονα. 'Ενίωσε μιᾶν άπολύτρωση όταν κατανικώντας δισταγμούς πολλῶν ετών που τὸν έμπόδιζαν, παρά τήν ζωηρή του έπιθυμία, να πάη στὴ Ρώμη, στὸ τέλος τὸ κατόρθωσε. 'Ενίκησε ένα μεγάλο φόβο τής ζωής μου» έλεγε ύστερ' άπ' αυτό. Τὸ να μπῆ στὴ Ρώμη τὸ είχε θεωρήσει ίσοδύναμο με τήν αίμομιξία με τή μητέρα, επειδή μιᾶ παληά προφητεία τῶν Ταρκυνίων έλεγε ότι «έκείνος που θα κατακτήσει τὴ Ρώμη θα είναι αίμομίκτης». Αυτό τὸν φόβο του αίμομικτικού άμαρτήματος τὸν είχε άπ' όταν μικρό παιδάκι είδε άναπάντεχα τὴ μητέρα του γυμνή. Μαζί όμως με τὸν αίμομικτικό φόβο υπήρχε και ή αίμομικτική έπιθυμία, όπως άργότερα ανέλυσε ο ίδιος στὸ Οιδιπόδειο σύμπλεγμα και στοὺς δύο συνηρημένους πρὸς τὸ σύμπλεγμα φόβους (τής ένοχής και τής τιμωρίας). Κάποτε έγραψε στὴ μνηστή του ένα έναγώνιο γράμμα για να τής πεί «Σ' έξορκίζω στην τιμή σου να μου πῆς άν τήν Πέμπτη, ὡρα ένδεκα, δέν ένίωσες να λιγοστεύη ή άγάπη που μου έχεις. Γιατί άκριβῶς αυτή τήν ήμέρα κι αυτή τήν ὡρα πρόσεξα πῶς ράγισε τὸ μαργαριτάρι του δαχτυλιδιοῦ που μου έχεις χάρισει». (J - G. Dumont). 'Ασφαλῶς μέσα σ' αυτό τὸ γράμμα καθρεφτίζεται ή ζηλοτυπία, ή άνασφάλεια, ή δεισιδαίμονία και ο φόβος τής έγκατάλειψης.

σαν μεγάλη οικειότητα και στις δύσκολες στιγμές τῆς ζωῆς που περνούσα ἔγινε στήριγμά μου». Ὁ Μπρόυερ συζητοῦσε εὐχάριστα με τὸν Φρόντ πάνω σὲ ἐπιστημονικά ζητήματα μ' ὄλο που δὲν ἀσπαζόταν τις ἰδέες του. Κάποτε ὁμως τοῦ εἶπε: «Μπορεῖ και νάχης δίκηο. Θυμάμαι μιὰ κοπέλλα ὑστερική που τὴν ἐκούραρα στη Βιέννη ἀπὸ τὸ 1881 μέχρι τὸ 1882 και τὴν ἔκανα τελείως καλά με μιὰ μέθοδο που μοῦ τὴν ἐνέπνευσε ἡ ἴδια ὅταν κάποια φορὰ που τὴν ἔβαλα νὰ μοῦ διατυπώση προφορικά τὴν συναισθηματικὴ φαντασίωση που τὴν κυβερνοῦσε ἐκεῖνη τὴ στιγμή, τὴν εἶδα ν' ἀνακουφίζεται.» Στὴν προσεχῆ ἐπίσκεψη τῆς ἀρρωστης ὁ Μπρόυερ σκέφθηκε νὰ τῆς ὑποβάλη ἐρωτήσεις «ἐν ὑπνώσει» σχετικῶς με τὴν ἀφορμὴ τῶν συμπτῶματων τῆς. Και ἡ ἀρρωστη που συνειδητὰ δὲν μποροῦσε νὰ δώσει καμιά ἐξήγηση, ὑπνωτισμένη διηγόταν τὰ περιστατικά που ἐδημιούργησαν τὸ κάθε τῆς σύμπτωμα. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπαλλάχτηκε σιγά-σιγά ἀπὸ τις συσπάσεις που ὑπέφερε, τὴν διανοητικὴ σύγχυση, τις διαταραχὲς τοῦ λόγου και τῆς ὄρασης, τὴν ὑπνοβασία και διάφορες ἀναστολές. Δύο συμπεράσματα ἐρχόντανε στὸ φῶς ἀπὸ τὴν περίπτωσή αὐτή: Ἡ ψυχικὴ αἰτιολογία τῆς ὑστερίας και ἡ θεραπεία τῆς με μιὰ μέθοδο χωρὶς φάρμακα.

Ἡ ἀφήγηση αὐτὴ τοῦ Μπρόυερ ἀναστάτωσε τὸν Φρόντ. Τοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβῃ αὐτὸ ἀκριβῶς που ζητοῦσε και ταυτόχρονα τοῦ ἔδωσε και τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας. Στὴν αὐτοβιογραφία του ὁ Φρόντ γράφει σχετικὰ: «Δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω γιατί ὁ Μπρόυερ δὲν ἔδωσε σημασία και δὲν ἀνακοίνωσε τὴν μέθοδο που ἀνακάλυψε και που μοῦ φαινόταν ἀνεκτίμητη». Ἡ ἀφήγηση ὁμως τοῦ Μπρόυερ γέννησε στὸν Φρόντ κι' ἓνα πλῆθος ἐρωτήματα που γύρευαν ἀπάντηση: Με ποῖο τρόπο ὠρισμένα γεγονότα μποροῦσαν νὰ προκαλέσουν σὲ ὠρισμένα ἄτομα ὠρισμένες ψυχικὲς ἀντιδράσεις που νὰ μεταβληθοῦν σὲ παθολογικά συμπτώματα ψυχικά και σωματικά; Για τὴν ἐξακρίβωση αὐτῶν τῶν ἐρωτημάτων ὁ Φρόντ ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν μέθοδο τοῦ Μπρόυερ σὲ δικές του περιπτώσεις με τὴν ἴδια πάντα ἐπιβεβαίωση ἀλλὰ και τις ἴδιες βαθύτερες ἀπορίες.

Ἀλλὰ κι' ὁ Pierre Janet στὸ Παρίσι δημοσίευσε ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ (1889) μιὰν ἀνάλογη περίπτωσή για μιὰν ἀρρωστη που τὰ συμπτώματά τῆς ἐξαφανίστηκαν μόλις μπόρεσε νὰ τὰ θυμηθῇ. Ὁ Janet ὁμως ἀνάφερε τὸ περιστατικὸ του σὰν μιὰ τυχαία ἐξαίρεση και, χωρὶς νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερο, προσπέρασε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, μιὰν ἀνακάλυψη που θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ. Ὁ Φρόντ ὁμως θορυβήθηκε ἀπὸ τὸ νέο τοῦτο περιστατικὸ και με ζωηρὴ

ἐπιθυμία νὰ φθάσῃ πρῶτος στὸ τέρμα, ξαναπῆγε στὴ Γαλλία (1889). Ὁχι πιά στὸ Παρίσι ἀλλὰ στὸ Νανσύ ὅπου ὁ Μπέρνχαϊμ εἶχε ἰδρύσει μιὰ σχολὴ ὑπνωτισμοῦ. Ὁ Μπέρνχαϊμ ἀποτελοῦσε τὴν ἀνταπόδειξη τοῦ Σαρκῶ. Ὁ Σαρκῶ μποροῦσε με τὸν ὑπνωτισμὸ νὰ προκαλέσῃ τὸ σύμπτωμα. Ὁ Μπέρνχαϊμ μποροῦσε με τὸν ὑπνωτισμὸ νὰ βρῇ τὸ αἷτιο τοῦ συμπτώματος. Ἀλλὰ ἐκεῖνο που ἔκανε στὸν Φρόντ τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση στὸ Νανσύ, ἦταν ὅχι τὸ ὅτι τὸ μέντιουμ ἐκτελοῦσε στὸ ξύπνημά του και μὴ συνειδητὰ ὅ,τι κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ὑπνώσεως τοῦ εἶχε διατάξει ὁ ὑπνωτιστής, ἀλλὰ και ὅτι μετὰ τὸ ξύπνημα κατόρθωνε τὸ μέντιουμ νὰ συνειδητοποιῇ τὴν ἐντολὴ που εἶχε λάβῃ κατὰ τὴν ὑπνώση. Θὰ ἦταν λοιπὸν δυνατό νὰ βρεθῇ τρόπος ὥστε ὁ πάσχων νὰ συνειδητοποιῇ «ἐν ἐγρηγόρει» λησμονημένα περιστατικά που τοῦ εἶχαν προκαλέσει τὰ νοσηρά του συμπτώματα και κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ θεραπευθῇ ὅπως ἡ ἀρρωστη τοῦ Μπρόυερ; Στὴ διάνοια τοῦ Φρόντ τὴν ἀδέσμευτη και διαισθητικὴ, τὴν διαλεκτικὴ και συντονιστικὴ, τὰ ὅσα εἶδε και ἄκουσε ἀπὸ τὸν Σαρκῶ, τὸν Μπρόυερ και τὸν Μπέρνχαϊμ ἀρχισαν ν' ἀποκτοῦν ἓνα καινούργιο προσανατολισμὸ και νὰ διαμορφώνουν μιὰ καινούργια μέθοδο.

Ὁ Φρόντ γύρισε αὐτὴ τὴ φορὰ στὴ Βιέννη ἀποφασισμένος νὰ δώσῃ ἀπάντηση σ' ὄλα τὰ ἐρωτήματα. Συνέχισε λοιπὸν τις ἔρευνές του κι' ὅταν ἓνα σημαντικό ὑλικὸ συγκεντρώθηκε, ἔπεισε τὸν Μπρόυερ ν' ἀνακοινώσουν τις παρατηρήσεις τους με μιὰ μελέτη που βγῆκε τὸ 1893 με τὸν τίτλο «Περὶ τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὑστερικῶν φαινομένων».

Μετὰ δύο χρόνια, τὸ 1895, ὁ Φρόντ μαζί με τὸν Μπρόυερ ἐξέδωσαν νέο βιβλίο με τὸν τίτλο «Μελέτες ἐπάνω στὴν ὑστερία». Στὸ βιβλίο αὐτὸ μερικὲς ἰδέες ἀποκλειστικὰ ὀφειλόμενες στὸν Φρόντ ἀρχισαν νὰ ξεκαθαρίζουν ὅπως: ἡ σημασία τῆς ὁμαλῆς και τῆς ἐμποδισμένης συναισθηματικῆς ζωῆς, ἡ διαφορὰ μεταξύ συνειδητῶν και μὴ συνειδητῶν ἐκδηλώσεων, ἡ αἰτιολογία τῆς δημιουργίας τοῦ νοσηροῦ συμπτώματος, ἡ μετατροπὴ τοῦ ψυχικοῦ συμπτώματος σὲ σωματικὸ κλπ. Παράλληλα συστηματοποιήθηκε ἡ ἀρχικὴ μέθοδος τοῦ Μπρόυερ και ὠνομάσθηκε «καθαριστικὴ» με τὴν Ἀριστοτελικὴν ἐννοία. Τὸ νέο βιβλίο θεωρήθηκε τολμηρὸ, και νέα πολεμικὴ ξέσπασε. Ὁ Μπρόυερ που ἐνδιαφερόταν για τὴν Ἱατρικὴ κυρίως ἐπαγγελματικὰ, χωρὶς φιλοδοξίες ἐρευνητοῦ, θορυβήθηκε πολὺ και ἰδίως ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ Strümpell, τοῦ διάσημου καθηγητοῦ τῆς Παθολογίας, ἐνῶ ὁ Φρόντ προχωροῦσε ἀκράτητος ὀλοένα και σὲ βαθύτερες ἐρευνες και γρήγορα ἔφθασε στὸ συμπέρασμα ὅτι ὅχι μόνο ἡ

ὕστερία ἀλλὰ ὅλες οἱ νευρώσεις ὀφείλονται σὲ αἰτία ψυχικά καὶ κυρίως σὲ διαταραχές τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς χρονολογούμενες ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία.

Ὅταν ὁ Φρόυντ ἀνακοίνωσε στὸν Μπρόϋερ τὰ νέα του συμπεράσματα τὸν βρῆκε διστακτικό. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ δώσῃ μερικὲς διαλέξεις σ' ἐπιστημονικὲς ἑταιρεῖες. Ἡ λέξη ὅμως «σεξουαλικός» προκάλεσε ἔντονες διαμαρτυρίες. Ὁ

Μπρόϋερ ἔριξε ὄλο του τὸ βάρος γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Φρόυντ στὶς συζητήσεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε ἄλλο παρὰ νὰ ἐκτεθῆ με κίνδυνο νὰ χάσῃ τὴν πελατεία του. Πῆρε λοιπὸν τὴν ἀπόφαση νὰ διαχωρίσῃ τις εὐθύνες του καὶ νὰ διακόψῃ κάθε σχετικὴ συνεργασία με τὸν Φρόυντ πράγμα ποὺ ὀδήγησε στὴν ὀριστικὴ ρήξη τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὸν Φρόυντ καὶ τὸν Μπρόϋερ (1896).

IV. Ἡ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ (1896 - 1906)

Τὸ ἔτος 1896 στέκεται σὰν φωτεινὸ ὀρόσημο στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Φρόυντ. Ἡ προεργασία εἶχε συντελεσθῆ τόσο ἐπιστημονικὰ ὅσο καὶ ψυχικά. Δὲν ἔμενε παρὰ τὸ τρίτο-κουδούνη γιὰ ν' ἀνοίξῃ ἡ αὐλαία καὶ νὰ βγῆ στὸ προσκήνιο ὁ ἦρωας ἐλεύθερος καὶ ἀδέσμευτος. Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα τοῦ Φρόυντ καὶ ἡ ρήξη τῶν σχέσεων του με τὸν ψυχολογικὸ του πατέρα τὸν Μπρόϋερ, γεγονότα ποὺ ἔλαβαν χώρα καὶ τὰ δυὸ κατὰ τὸ 1896, ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς ἀρσεως τῆς αὐλτίας μπρὸς στὰ ἔκπληκτα μάτια τῶν θεατῶν. Λίγα χρόνια πρὶν (1892) εἶχαν πεθάνει οἱ δύο ἄλλοι πνευματικοὶ του πατέρες, ὁ Bruecke καὶ ὁ Meynerl. Καὶ καθὼς ἀνάφερα στὸ προοίμιο, εἶδαμε πόση ψυχολογικὴ σημασία ὁ Φρόυντ ἀποδίδει στὸ θάνατο τοῦ πατέρα γιὰ τὴν ἀποδέσμευση καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς προσωπικότητος τοῦ γιοῦ. Ἀπαλλαγμένος ἔτσι ἀπὸ πατεράδες καθὼς καὶ ἀπὸ φίλους καὶ κλείνοντας τὰ 40 χρόνια τῆς ζωῆς του, βρέθηκε γιὰ πρώτη φορά στὴν ἀπομόνωση ἐκείνη καὶ τὴν περισυλλογὴ ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν τελευταία φάση τῆς δημιουργικῆς ἐκκολλάψεως. Δέκα συνεχῆ χρόνια ἐντατικῆς ἐργασίας καὶ δημιουργίας κράτησε ἡ ἐπώαστικὴ αὐτὴ φάση (1896 - 1906). Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ὁ Φρόυντ ἐργαζόταν ἀπόλυτα μόνος. Χωρὶς συνεργάτες οὔτε καὶ μαθητές.

Ἀντιπαθώντας ἀπὸ φυσικοῦ του τὸν ὕπνωτισμὸ καὶ ἔχοντας ὑπ' ὄψει του τὴν φράση τοῦ Μπερνχάιμ, ἐπέτυχε στὴν ἀρχὴ με τὴν ὑποβολή, ἀργότερα με τοὺς διευθυνόμενους συνειρμούς καὶ τέλος με τοὺς ἐλεύθερους συνειρμούς, τὴν ἐπαναβίωση, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πάσχοντα, λησμονημένων βιωμάτων καὶ μάλιστα αὐτῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν αἰτιολογία τῶν συμπτωμάτων του. Τοῦτο τὸν ἔκανε νὰ καταλάβῃ ὅτι τὰ λησμονημένα δὲν εἶναι καὶ χαμένα, ἀλλ' ἀπλῶς ζωντανοθαμένα στὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου ἀπ' ὅπου ποικιλοτρόπως δροῦν ἢ ἀναδύονται μεταμφιεσμένα καὶ μάλιστα σὲ μορφὴ ὄνειρου κυριαρχημένου ἀπὸ σύμβολα. Οἱ παρατηρήσεις αὐτές τὸν ἔκαναν νὰ δῆ καὶ νὰ

περιγράψῃ σὲ ἀλλεπάλληλες μελέτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ φαινόμενο τῆς «ἀπόθησης» καὶ τῆς «ἀντίστασης» καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ἀπόθησης, περιεχόμενο πάντα ὀδυνηρὸ καὶ συνήθως σεξουαλικό. Με τὴν μέθοδο τῶν «ἐλευθέρων συνειρμῶν» ποὺ εἶχε ἐπινοήσῃ πετύχαινε νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν «ἀντίσταση» καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν «ἐξαπόθηση» τῶν ἀπωθημένων, πράγμα ποὺ ἀνακούφιζε τὸν πάσχοντα καὶ σιγά-σιγά τὸν ἐλύτρωνε ὀριστικά*. Ἡ ἀπόθηση καθὼς ἀναφέρει στὴν αὐτοβιογραφία του «ἔγινε ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ μηχανισμοῦ τῶν νευρώσεων καὶ τῆς θεραπείας τους». Προχωρώντας ὀλοένα καὶ βαθύτερα, κατεβαίνοντας ὀλοένα καὶ περισσότερο σκαλοπάτια μέσα στὸ ὑπόγειο τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ κρατώντας ψηλά τὸν ἐρευνητικὸ φανὸ καὶ ψάχνοντας τὴν κάθε γωνιά ποὺ φώτιζε, βρῆκε πίσω ἀπὸ τὴν ἀπόθηση, τοὺς μηχανισμοὺς τῶν ἐνστικτων, τῶν ψυχικῶν συγκρούσεων καὶ τραυματισμῶν καὶ πάνω ἀπ' ὅλα καὶ παντοῦ, τὴν σεξουαλικὴ παρόρμηση, τόσο σὰν κίνητρο γιὰ τὴν ὀμαλὴ ἐξέλιξη τοῦ ψυχισμοῦ ὅσο καὶ σὰν αἷτιο τῶν νευρώσεων σὲ περίπτωσι ἀντιφυσιολογικῶν καταπιέσεων. «Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ἐκπληκτικῆς ἀνακαλύψεώς μου, γράφει στὴν αὐτοβιογραφία του, ἀρχισα νὰ ἐξετάζω τὴν σεξουαλικὴ ζωὴ ὄλων τῶν νευρασθενικῶν ποὺ ἔβλεπα». Αὐτὸ ὀδήγησε τὸν Φρόυντ στὸ ν' ἀνακαλύψῃ τὸν παιδικὸ σεξουαλισμὸ, ἐκδηλωμένο ἀπὸ τὴν βρεφικὴ ἡλικία στὸ μητρικὸ μαστὸ καὶ ἀργότερα, ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν τριῶν καὶ μέχρι τῶν ἑξ ἑτῶν, με τὴ μορφή τοῦ «Ὀιδιποδεῖου συμπλέγματος» ποὺ φανερώνει τὸν ἐρωτισμὸ τοῦ ἀγοριοῦ πρὸς τὴ μητέρα καὶ τοῦ κοριτσιοῦ πρὸς τὸν πατέρα.

Ἡ ἀνακοίνωση αὐτὴ ἔπεσε σὰν βόμβα στὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποὺ πίστευε πὼς ἡ σεξουαλικὴ ἐκδήλωση δὲν

* Οἱ «ἐλεύθεροι συνειρμοὶ» ἀποτελέσαν τὸν «βασικὸ κανόνα» στὴν τεχνικὴ τῆς θεραπευτικῆς ψυχανάλυσης.

αρχίζει πριν από την έφηβική ηλικία. ‘Ο Φρόυντ όμως ήταν τόσο σίγουρος ώστε έγραφε σχετικά: «Ντρέπομαι για την ανάκαλυψη αυτή γιατί είναι κάτι που έπρεπε δλος ό κόσμος να τό είχε παρατηρήσει χωρίς κανείς να του τό ύποδείξει». Σ’ ένα από τα τελευταία του έργα μάλιστα (Abbrégé de Psychanalyse σελ. 63), ό Φρόυντ αναφέρει με παρηγορία ότι πολύ πριν απ’ αυτόν ό Ντιντέρω, ό Γάλλος σοφός του XVIII αιώνα, διατύπωσε μια φράση που περικλείει έλο τό νόημα του Οιδιποδειου συμπλέγματος, γράφοντας επί λέξει «αν ό μικρός πρωτόγονος αφινόταν στις παρορμήσεις του (άντι να πολιτισθί) και διατηρούσε την παιδική αμβλύνοια ένωμένη με την βιαιότητα των παθών ενός ένηλικού, θα έπνιγε τον πατέρα του και θα κοιμόταν με την μητέρα του». ‘Ο Wittels, ιστορώντας τό χρονικό των έρευνών του Φρόυντ για τον παιδικό σεξουαλισμό, γράφει ότι ό Φρόυντ τον έμελέτησε από τό 1890 μέχρι τό 1898 επάνω στα έξη παιδιά του και στις άτομικές παιδικές αναμνήσεις του.

‘Οταν ή σεξουαλική θεωρία του Φρόυντ πρωτοδημοσιεύθηκε σε βιβλίο τό 1905, στάθηκε τό φρουμασμένο άλογο που ξεπέρασε όλα τα έμπόδια και έσυρε τό άρμα του θριάμβου του Φρόυντ στα πέρατα του κόσμου. Και όμως ό Φρόυντ έλεγε γι’ αυτή πώς είναι κάτι τό άπλό που ό καθένας θα μπορούσε να τό ανακαλύψει ένω για την άπώθηση έλεγε πώς είναι ό άκρωγωνιαίος λίθος του έργου του.

Τό ότι ή σεξουαλική θεωρία βγήκε έκτοτε σε πολυάριθμες έκδόσεις και μεταφράστηκε σ’ όλες τις γλώσσες και τό ότι οί έκατοντάδες χιλιάδες αναγνώστες που την διάβασαν δέν ήσαν βέβαια γιατροί, δέν όφείλεται φυσικά στην ύπηρεσία που πρόσφερε στον έπιστημονικό κόσμο αλλά στο ότι ή μεγαλύτερη έκπολιτιστική άπώθηση έχει για στόχο τό σεξουαλικό ένστικτο, πράγμα που δημιουργεί στο κοινό μια σκανδαλοθηρική δίψα για κάθε τί τό σχετικό. Τουτό, από ένα άλλο μέρος, άποτελεί μια νέα άπόδειξη του πόσο δίκηο είχε ό Φρόυντ ύπογραμμίζοντας τη βασική σημασία του σεξουαλικού ένστικτου για την όμαλή ή την άνώμαλη εξέλιξη του ανθρώπινου ψυχισμού και γενικότερα για την δραστηριότητα και τις έπιδιώξεις και τα έργα του ανθρώπου.

Για άνάλογους ψυχολογικούς λόγους τεράστια στάθηκε και ή διάδοση του βιβλίου του «Περί έρμηνείας των όνείρων», που πρωτοκυκλοφόρησε τό 1900 και από τότε ξανατυπώνεται και ξαναμεταφράζεται συνεχώς. Τό βιβλίο αυτό έξω από την άποκαλυπτική του προσφορά άποτελεί και μια ιδιόρρυθμη αὐτοβιογραφία και μια συλλογή από άτομικά όνειρα του Φρόυντ που

σ’ έναν ειδικό φανερώνουν ένδιαφέρουσες πτυχές της ψυχοσύνθεσης του Φρόυντ. ‘Ο Φρόυντ ήταν περήφανος κι’ ευτυχισμένος γι’ αυτό τό βιβλίο του. ‘Οταν βγήκε τό βιβλίο έγραψε τό ακόλουθο γράμμα στον Φλίζ που ακόμα διατηρούσε τη φίλια του:

«Βιέννη 22 ‘Ιουνίου 1900. ‘Η ζωή στην Μπελλβύ έχει γίνει πολύ ευχάριστη. Τα βράδυα και τα πρωϊνά είναι θαυμάσια. Τό άρωμα της άκακίας και των γιασεμιών παραβγαίνει με τό άρωμα των κρίνων. Τα άγριοτριαντάφυλλα είναι στις δόξες τους και όλα φαίνονται σα να ζύπνησαν ξαφνικά».

«Φαντάσου πώς κάποια μέρα θα βάλουν πάνω στο σπίτι αυτό μια πλάκα με την έπιγραφή: Σ’ αυτό τό σπίτι στις 24 ‘Ιουλίου 1895 ό Δόκτωρ Σίγκμουντ Φρόυντ άνακάλυψε τό μυστικό του όνείρου».

«‘Οταν βλέπω τα τελευταία ψυχολογικά βιβλία τί λένε για τα όνειρα είμαι ευτυχισμένος σαν τον νάνο του παραμυθιοῦ που χαιρείται γιατί ή πριγκήπισα δέν ζαίρει...»

«Δικός σου Σίγκμουντ».

Είναι αλήθεια ότι τό όνειρο άπασχόλησε την ανθρώπινη περιέργεια από τους πανάρχαιους καιρούς και γύρω απ’ αυτό και τα σύμβολά του γράφηκαν πολλά αὐθαίρετα και άνόητα πράγματα μέχρι την έποχή που ό Φρόυντ έδωσε την όρθή έρμηνεία και τό άποκάλεσε «ή βασιλική λεωφόρος του άσυνειδήτου». ‘Ως τόσο από την έποχή που, καθως αναφέρει ό ‘Αρτεμίδωρος, ό Μέγας ‘Αλέξανδρος άπελπισμένος για την πολιορκία της Τύρου κι’ έτοιμος να την έγκαταλείψη, είδε στον ύπνο του ένα Σάτυρο που ό όνειρομάντις του του τό εξήγησε ως σύμβολο λογοπαικτικό που σήμαινε Σά· Τύρος, δηλαδή δική σου θα είναι ή Τύρος, όπως κι’ έγινε την άλλη μέρα, μέχρι την έποχή του Φρόυντ, ύπηρεξαν κι’ άλλοι σοβαροί έρμηνευταί που άντελήφθησαν ότι τό όνειρο άποτελεί μήνυμα κρυπτογραφικό του βαθύτερου έαυτου μας (Carus) και έπρόβαλαν τό άσυνείδητο σαν κοιτίδα των σημαντικωτέρων πράξεων του ανθρώπου (E. von Hartmann). ‘Ο Φρόυντ μάλιστα αναφέρει χαρακτηριστικά όσον άφορά τό άσυνείδητο, τις άνάλογες με τις δικές του ιδέες του γερμανοῦ φιλόσοφου Θεοδώρου Λίψ.

Παράλληλα με τις έρευνες αυτές ό Φρόυντ διευκρίνισε την ίδια έποχή πολλούς βασικούς μηχανισμούς του ψυχικού συστήματος και τελειοποίησε, από άποψη θεραπευτική, την τεχνική της ψυχανάλυσης. Τό άσυνείδητο, τα όνειρα, ή έξιδανίκευση, ή άφοσιωτική μεταβίβαση, ή αξιολογική άναθεώρηση των ένστίκτων και ή βασικότης της λίμπιντο, οί παραδρομές της γλώσ-

σας καὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἄλλα, ἀποτελοῦν ἰσάριθμες σημαντικές ἀνακαλύψεις τῆς δεκαετίας αὐτῆς πού μαζί με τοὺς μηχανισμούς τῆς ἀπόθησης, τῆς ἀντίστασης, τῆς λογοκρισίας, τῆς ψυχικῆς σύγκρουσης, τοῦ ψυχικοῦ τραύματος, τῶν ψυχικῶν συμπλεγμάτων, κλπ. πλαισιώνουν τὴν σεξουαλικὴ θεωρία καὶ διαφωτίζουν τὴν φυσιολογία καὶ τὴν παθολογία τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ.

Ἔτσι κατὰ τὴ διάρκειά τῆς δεκαετίας αὐτῆς, ὁ Φρόυντ ἐθεμελίωσε τὸ τεράστιο ψυχαναλυτικὸ ἔργο του με εἰκοσιπέντε ἐρ-

γασίες πρωτότυπες μικρὲς καὶ μεγάλες πού ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν κι' ἔμειναν κλασικὲς: «Ὁ σεξουαλικὸς παράγων στὴν αἰτιολογία τῶν νευρώσεων» (1898) «Ἡ ἐρμηνεύα τῶν ὀνείρων» (1900), «Ἡ ψυχοπαθολογία τῆς καθημερινῆς ζωῆς» (1904), «Γλωσσικὲς παραδρομὲς» (1904), «Τρία δοκίμια γιὰ τὴν σεξουαλικὴ θεωρία» (1905), «Τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἀσυνείδητο» (1905), «Ἀπόσπασμα ψυχανάλυσεως ὑστερίας» (ἢ περὶ συναισθηματικῆς μεταβιβάσεως — περίπτωσις Ντόρας) (1905).

V. Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ (1907-1913)

Ἡ ἀλλεπάλληλη σειρά τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν τοῦ Φρόυντ κατὰ τὴν δεκαετία 1896-1906, πού στὴν οὐσία ἦσαν ἰσάριθμες ἀνακαλύψεις, τοῦ ἔδωσαν τὴν ἱκανοποίησι ὅτι ἐκεῖνο τὸ ἀγνωστο πού διαισθητικὰ γύρευε ὅταν ἦταν 30 χρονῶν κατόρθωσε νὰ τὸ βρῆ καὶ νὰ τὸ κἀνῃ πραγματικότητά μετὰ δέκα χρόνια - σιὰ 40 του - καὶ νὰ τὸ ὀλοκληρώσῃ καὶ νὰ τὸ ἐξωτερικέψῃ ἔπειτ' ἀπὸ ἄλλα δέκα χρόνια. Αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεπε τώρα νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση πού εἶχε κλειστῆ καὶ μάλιστα τοῦ ἐπέβαλε νὰ γυρέψῃ τὸν κατάλληλο τρόπο γιὰ νὰ διαδώσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ παγκόσμια τὴ θεωρία του.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1903 ἄρχισε νὰ συγκεντρώνῃ στὸ σπίτι του μιὰ μικρὴ ομάδα ἀπὸ 4 θαυμαστὲς του, στοὺς ὁποίους ἐνωθε ἰδιαιτέρη εὐχαρίστησι ν' ἀναπτύσσῃ τὴς ἀπόψεις του. Ἦσαν ὁ Ἀντλερ, ὁ Στέκελ, ὁ Καχάνε καὶ ὁ Ρεϊλλερ. Φίλοι πιστοὶ πού μετὰ λίγα χρόνια ἐν τούτοις τοὺς ἀπεκήρυξε καὶ τοὺς τέσερις. Ἀλλὰ οἱ συγκεντρώσεις συνεχίστηκαν καὶ συστηματοποιήθηκαν με καινούργια πρόσωπα τακτικὰ ἢ περαστικὰ πού ἄλλοι ἦσαν γιανοὶ καὶ ἄλλοι ὄχι καὶ οἱ περισσότεροι Ἰσραηλίτες. Ἔτσι τὴν πρώτη ἐκείνη ἐποχὴ βλέπουμε τακτικὸς γύρω ἀπὸ τὴς συνεδριάσεις «τῆς στρογγυλῆς τραπέζης» τοὺς Federn, Hitschmann, Stunner, Sadger, Sachs, Wittels, Rank κλπ. Οἱ συνεδριάσεις γινόντουσαν κάθε Τετάρτη βράδυ μετὰ τὸ φαγητὸ στὸ σπίτι τοῦ Φρόυντ. Οἱ παλαιότεροι ἔπαιρναν θέσι στὴς πολυθρόνες τοῦ γραφείου καὶ οἱ νεώτεροι καὶ οἱ περαστικοὶ στὸ συνεχόμενον σαλόνι. Ἐσερβίρετο καφὲς καὶ ἐπροσφέροντο ποῦρα. Καὶ ὕστερα ὁ Φρόυντ ἀνέπτυσε τὸ θέμα με μιὰ φωνὴ ἀπαλὴ καὶ σ' ἓνα στύλ γοητευτικὸ, πνευματώδες μαζί καὶ μαχητικὸ καὶ πρὸ πάντων πειστικὸ. Μιλοῦσε ἀβίαστα καὶ με αὐτοπεποίθησι χωρὶς νὰ κουράζεται καθόλου ἀπὸ τὴς ὧρες πού περνοῦσαν. Κατόπιν ἄκουε τὴ γνώμη τῶν ἀρχαιοτέρων μελῶν με τὴ σειρά τοῦ κλήρου πού τραβοῦσε ὁ Ράνκ πού ἐκτελοῦσε χρέη γραμματικοῦ καὶ τοῦ ἦταν ἰδιαιτέρα προσφιλῆς. Οἱ ἀν-

τιρρήσεις δὲν ἔλειπαν, ἀλλὰ ὁ Φρόυντ δὲν τὴς συγχωροῦσε καὶ οἱ ἀντιρρησιες ἔπεφταν στὴν δυσμένεια τοῦ διδασκάλου. Γι' αὐτὸ καὶ συμπαθοῦσε περισσότερο τοὺς νέους πού δὲν ἔπαιρναν τὸ λόγο καὶ πού τοῦ ἦσαν τυφλὰ ἀφοσιωμένοι. Σ' αὐτοὺς ὀφείλεται κι' ἡ πρωτοβουλία τοῦ πρώτου ἀναμνηστικοῦ δώρου πού πῆρε ὁ Φρόυντ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του. Ἔνα μετᾶλλιο με τὸν Οἰδίποδα καὶ τὴν Σφίγγα γιὰ τὰ γενέθλιά του τῶν 50 χρονῶν (1906). Ἔνας στίχος τοῦ Σοφοκλῆ στολιζέι αὐτὸ τὸ μετᾶλλιο (ἔργο τοῦ γλύπτου Schwerdner): «Ὅς τὰ κλείν' αἰνίγματ' ἦδει καὶ κράτιστος ἦν ἀνὴρ». Ὅταν ὁ Φρόυντ δέχθηκε τὸ δῶρο ἐδοκίμασε, μαζί με τὴν εὐχαρίστησι, καὶ μιὰ περίεργη ἔκπληξι: «εἶναι καταπληκτικὸ — εἶπε στοὺς μαθητὲς του. Φοιτητῆς, τὸ 1873 στὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης, βλέποντας τοὺς ἀνδριάντες καὶ τὴς προτομὲς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν πού ὀψώνονται ἐκεῖ, συχνά μέσ' στὴ νεανικῆ μου φιλοδοξία ὀραματιζόμουν στήμενον καὶ τὸ δικό μου ἀγαλμα. Τὸ καταπληκτικὸ ὁμῶς εἶναι ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ ἀγαλμά μου φανταζόμουν γραμμένο αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ στίχο τοῦ Σοφοκλῆ πού χαράξατε στὸ μετᾶλλιο πού μοῦ χάρισατε». Δεκαπέντε χρόνια ἀργότερα (1921) ὁ γλύπτης Königsberger ἔστησε τὴν προτομὴ τοῦ Φρόυντ πάνω σ' ἓνα μαρμάρينو βᾶθρον πού στὴ βάση του εἶναι χαραγμένος μ' ἑλληνικὰ γράμματα ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ Σοφοκλῆ. Ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία τοῦ Φρόυντ νὰ δῆ τὴν προτομὴ του ἀνάμεσα στοὺς ἀνδριάντες τῶν μεγάλων πού στολιζοῦν τὴ γαλαρία τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βιέννης δὲν πραγματοποιήθηκε ζώντας του, ἀλλὰ μόλις τὸ 1955 καὶ με φροντίδα τοῦ ἀγγλοῦ ψυχαναλυτῆ καὶ ἀρχαίου μαθητῆ του Jones πού περισσότερο ἀπ' ὄλους παραστάθηκε στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο τοῦ Φρόυντ καὶ ζώντας του κι' ἀφοῦ πέθανε.

Ὡς τόσο ὁ κύκλος αὐτὸς δὲν ἦταν ἐκεῖνος πού θὰ βοηθοῦσε στὴν ἐπιβολὴ καὶ τὴν παγκόσμια διάδοσι τῆς ψυχανάλυσης. Ὁ κατάλληλος πυρήνας θὰ ἔπρεπε νὰ σχηματισθῆ στὸ ἐξωτερικὸ μιὰ καὶ

«οὐδείς προφήτης δεκτός ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ». Καὶ ὁ Φρόυντ εἶχε σκληρὴ πείρα τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ. Ἡ εὐκαιρία ὅμως δὲν ἄργησε. Τὸν ἄλλο χρόνο (1907) ἦλθε ἡ εἰδηση πὼς στὴ Ζυρίχη ὁ καθηγητὴς Bleuler μ' ἓνα ἐπιτελεῖο ψυχιάτρων βοηθῶν του καὶ μ' ἐπικεφαλῆς τὸν C. J. Jung, ὅχι μόνο εἶχαν ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὴν ψυχανάλυση ἀλλὰ ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ τὴν χρησιμοποιοῦσαν στὴ θεραπεία τῶν νεύρωσεων. Ὁ Γιούγκ μάλιστα εἶχε σχηματίσει καὶ μιὰ ἐπιστημονικὴ ὁμάδα ψυχαναλυτικὴ μὲ τὸν Abraham, τὸν Riklin, τὸν Maeder, τὸν Eisinger καὶ τὸν Pfister ποὺ ἦταν πάστορας. Ἐταίρι εἶνε ἡ πρώτη ἐπαφὴ τῆς ὁμάδος τῆς Ζυρίχης μὲ τὴν ὁμάδα τῆς Βιέννης καὶ τὸν ἐπόμενον χρόνο, τὸ 1908, εἶνε τὸ πρῶτο συνέδριο στὸ Σάλτσμπουργκ ποὺ πῆρε χαρακτηριστὴ διεθνή, ἀφοῦ πλὴν τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ἑλβετῶν ἀντιπροσωπεύονταν καὶ ἡ Οὐγγαρία μὲ τὸν Ferenczi, ἡ Ἀγγλία μὲ τὸν E. Jones καὶ ἡ Ἀμερικὴ μὲ τὸν A. A. Brill. Στὸ συνέδριο αὐτὸ συζητήθηκαν πολλὰ καὶ στὸ τέλος ἀποφασίστηκε ἡ τακτικὴ τοῦ σύγκληση καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς «Ψυχαναλυτικῆς Ἐπετηρίδας» (Jahrbuch für Psychoanalyse). Ὁ Φρόυντ εἶχε ἀποκτήσει ἤδη ἓνα θερμὸ καὶ σοβαρὸ κύκλο ποὺ τὸν ἔκανε νὰ

ξεχάσῃ τὶς πίκρες ποὺ τὸν πότισαν οἱ πανεπιστημιακοὶ κύκλοι τῆς Βιέννης. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἀπετέλεσε μιὰν ὑπερπόντια ἀναγνώριση ἦταν ἡ πρόσκληση ποὺ τὸν ἄλλο χρόνο (1909) ἔλαβαν ὁ Φρόυντ καὶ ὁ Γιούγκ ἀπὸ τὸν Stanley Hall, πρόεδρο τοῦ Ἀμερικανικοῦ πανεπιστημίου Κλάρκ τοῦ Worcester ποὺ γιόρταζε τὰ εἰκοσάχρονα τῆς Ἰδρυσῆς του καὶ τοὺς προσκαλοῦσε νὰ δώσουν στὸ ἀμερικανικὸ αὐτὸ πανεπιστήμιο μιὰ σειρά ἀπὸ διαλέξεις. Ὁ Φρόυντ ἐδέχθηκε μ' εὐχαρίστηση τὴν πρόσκληση καὶ μαζί μὲ τὸν Γιούγκ καὶ τρίτο σύντροφο τὸν Φέρεντζι ἔφθασαν στὴν Ἀμερικὴ ὅπου ὁ Φρόυντ ἔδωσε πέντε διαλέξεις γιὰ τὴν ψυχανάλυση ποὺ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο ἐκδόθηκαν σὲ βιβλίον ποὺ παρέμεινε μέχρι σήμερον ὑποδειγματικόν.

Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Φρόυντ καὶ τῶν δύο μαθητῶν του ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἦταν ἐνθουσιώδης, ἀλλὰ οἱ ἐρωτήσεις ποὺ τοὺς ἀπηύθυναν οἱ Ἀμερικάνοι τοὺς ἔκαναν κάπως σκεπτικοὺς. Ἐδειχναν οἱ ἐρωτήσεις αὐτὲς μιὰ τάση ἐκλαϊκεύσεως καὶ παρερμηνείας τῆς ψυχανάλυσης κι' ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα πειθαρχίας καὶ κατοχυρώσεως. Ὁ Γιούγκ ὑπερθεμάτιζε στὴν ἀποψη τῶν μέτρων, πρᾶγμα ποὺ τόσο πολὺ χαροποίησε τὸν Φρόυντ ὥστε νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ «ὁ προσφιλὴς μου γιός».

Ὁ ἀντίκτυπος τῶν διαλέξεων αὐτῶν τῆς Ἀμερικῆς στάθηκε πολὺ αἰσθητὸς στὴν Εὐρώπη κι' ἐνίσχυσε ἠθικὰ τὴν ἐπιστημονικὴ τοποθέτησι τῆς Ψυχανάλυσης. Τὸν ἄλλο χρόνο, τὸ 1910, εἶνε τὸ δεύτερο ψυχαναλυτικὸ συνέδριο στὴ Νυρεμβέργη ὅπου ὁ Φέρεντζι ἀνάγγειλε τὴν Ἰδρυση μιᾶς «Διεθνοῦς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρίας» κι' ὁ Φρόυντ ἐπρότεινε τὸν Γιούγκ γιὰ ἰσόβιο πρόεδρο τῆς Ἐταιρίας αὐτῆς μὲ δικαίωμα νὰ κρίνῃ καὶ νὰ καθαιρῇ τοὺς ψυχαναλυτὲς καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὶς ψυχαναλυτικὲς ἐργασίες ποὺ στὸ ἐξῆς θὰ ἔπρεπε νὰ δημοσιεύονται μόνο μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Γιούγκ.

Ἡ ἐξαιρετικὴ ὁμοθυμία αὐτῆ εὐνοία τοῦ Φρόυντ πρὸς τὸν Γιούγκ δυσσάρεστησε τοὺς Βιεννέζους ποὺ

μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἄντλερ ἀπεσύρθηκαν σὲ μιὰ ἰδιαίτερη συνεδρίαση γιὰ ν' ἀντιδράσουν. Ὁ Φρόυντ παρουσιάστηκε ξαφνικὰ στὴ συγκέντρωση τῶν βιεννέζων καὶ τοὺς κατηγοροῦσε γιὰ μικροζηλότυπους καὶ μικροφιλόδοξους. Ἄν εἶχαν περισσότερη διορατικὴν ἀντιληψίαν, τοὺς εἶπε, θὰ πρεπε νὰ δοῦν ὅτι τὸ νὰ τεθῆ ἓνας ξένος ἐπὶ κεφαλῆς θὰ ἐξουδετέρωνε τὶς διώξεις ποὺ εἶχαν στὸν τόπον τους καὶ θὰ ἐδραίωνε τὸ κύρος τῆς ψυχανάλυσης. Στὸ τέλος ἐπικράτησαν λύσεις συμβιβαστικῆς. Ἡ ὀνομασία τοῦ Γιούγκ στὴν προεδρία τῆς διεθνοῦς ἑταιρίας ὀρίστηκε γιὰ δύο χρόνια ἐνῶ παράλληλα ὁ Ἄντλερ, ὁ ἀρχαιότερος καὶ ὁ μαχητικότερος ἀπὸ τοὺς βιεννέζους μαθητὲς τοῦ Φρόυντ, ὀνομάσθηκε πρόεδρος τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρίας

Ὁ Φρόυντ στὸ ξεκίνημα τῆς ψυχανάλυσης, (Φωτογρ. τοῦ 1909, σὲ ἡλικία 53 χρονῶν)

της Βιέννης κι' ο Στέκελ, ο δεύτερος κατ' αρχαιότητα, διευθυντής του περιοδικού «Κεντρική ψυχαναλυτική επιθεώρηση» (Zentralblatt für Psychoanalyse).

Όταν μετά το συνέδριο ο Φρόυντ και οι βιεννέζοι μαθητές του ἐγύρισαν στη Βιέννη, ο Άντλερ ἐπῆρε οὐσιαστικά τὰ ἡγετικά του καθήκοντα και μάλιστα ἀρχισε νὰ διατυπώνει ἀπόψεις ἐναντία στη σεξουαλική θεωρία του Φρόυντ και νὰ δημιουργεῖ ὁμάδα ὁπαδῶν τῶν ἀποψεῶν του. Πρὸς ἀντιμετώπιση τῆς στάσεως τοῦ Άντλερ ὁ Φρόυντ τὸν ἐκάλεσε ν' ἀναπτύξει ἐλεύθερα τις ἀπόψεις του στὶς συνεδριάσεις τῆς Τετάρτης. Ὁ Άντλερ δέχθηκε εὐχαρίστως τὴν πρόσκληση με τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπειθε ἐπιστημονικά τὸν Φρόυντ. Τὸν ἀφῆσαν και μίλησε ἐπὶ τρεῖς συνεδριάσεις. Στὴν τέταρτη οἱ πιστοὶ τοῦ Φρόυντ τοῦ ἐπετέθηκαν ἀμείλικτα και ὁ Φρόυντ τοῦ ἔδωσε τὴν χαριστική βολή. Ἀκολούθησε μιὰ πέμπτη συνεδρίαση ὅπου κάποιος ἐπρότεινε τὴν ἀποπομπή τοῦ Άντλερ λόγω διαφωνίας του με τὸν Φρόυντ. Ἡ ψηφοφορία ἀπέβη ἐναντίον τοῦ Άντλερ. Ἀπὸ κείνη τὴ βραδυά, μιὰν ἀνοιξιάτικη βραδυά τοῦ 1911, ὁ Άντλερ χῶρισε ὀριστικά ἀπὸ τὸν Φρόυντ μαζί με 9 φίλους του κι' ἀπὸ τότε συστηματοποίησε τις ἀπόψεις του με τὸν γενικό τίτλο: Ἀ τ ο μ ι κ ῆ Ψ ὕ χ ο λ ο γ ί α.

Λίγους μῆνες ὕστερα, τὸ φθινόπωρο τοῦ 1911 ἐγίνε στὴ Βαϊμάρη τὸ τρίτο ψυχαναλυτικό συνέδριο με πρόεδρο τὸν Γιούγκ. Ὁ Άντλερ φυσικά ἀπουσίαζε. Καὶ ὁ Στέκελ με τὸ χιοῦμορ πού τὸν διέκρινε, ἔλεγε πὼς δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ἀετὸς εἶναι τὸ μόνο πουλί πού μπορεῖ νὰ κοιτάξει ἀφοβὰ τὸν ἥλιο. Γιατί στὴ Βιέννη, ἔδω και λίγους μῆνες, ἕνας ἀετὸς (στὰ γερμανικά ὁ ἀετὸς λέγεται Adler) πῆγε νὰ κοιτάξει τὸν ἥλιο κι' ἔχασε τὸ φῶς του. Με τὴ σειρά του ὁμοῦς διώχθηκε ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ Φρόυντ και ὁ Στέκελ τὸν ἄλλο χρόνο (1912) ἐπειδὴ ἰσχυρίστηκε πὼς μπροστὰ στὸν Φρόυντ πού ἦταν γίγαντας μπορεῖ αὐτὸς νὰ ἦταν νάνος, ἀλλὰ ἕνας νάνος ἀνεβασμένος στοὺς ὤμους τοῦ γίγαντα βλέπει καλύτερα και μακρύτερα ἀπ' αὐτόν.

Τὸ 4ο ψυχαναλυτικό συνέδριο ἐγίνε τὸ 1913 στὸ Μόναχο με πρόεδρο πάλι τὸν Γιούγκ. Στὸ συνέδριο αὐτὸ ὁ Φρόυντ ἔδοκίμασε τὴν ὀδυνηρὴ ἐκπληξη ν' ἀκούση τὸν Γιούγκ ν' ἀναπτύσσει νέες ἀπόψεις. Ὅπως και με τὸν Άντλερ ἔτσι και με τὸν Γιούγκ ἐτέθη ἀμέσως ζήτημα ὑποταγῆς ἢ ἀποπομπῆς με ἀποτέλεσμα τὸν ὀριστικό χωρισμό τοῦ Φρόυντ ἀπὸ τὸν Γιούγκ πού ἐγίνε ἀπὸ τότε ἰδρυτῆς τῆς Ἀ ν α λ υ τ ι κ ῆ ς Ψ ὕ χ ο λ ο γ ί α ς.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο κηρύχθηκαν αἵρετικοὶ και διαγράφηκαν ὁ Maeder κι' ὁ Wittels, ὁ Bleuler κι' ὁ Reich και ὁ δυναμικός

Φερέντζι κι' ὁ «ἐξ ἀπορρήτων» Rank. Κι' ἀργότερα κι' ἄλλοι. Πολλοὶ τότε κατηγόρησαν τὸν Φρόυντ ὅτι με τὴν αὐταρχικότητά του και τὴν ἀδιαλλαξία του ἔχανε τοὺς καλλίτερους φίλους του και μαθητές του, ἐνῶ με μιὰν ἐλευθερία ἐπιστημονικῆς συζητήσεως δὲν θὰ ἦταν νοητὴ καμιά διάσπαση ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ ἐξασφαλιζόταν μιὰ διαλεκτικὴ πορεία και μιὰ πρόοδος σταθερὴ μ' ἐπικεφαλῆς πάντοτε τὸν Φρόυντ. Ἐφθασαν νὰ τὸν ἀποκαλέσουν Neqator Dei et Advocatus diaboli (ἀρνητὴ τοῦ Θεοῦ και δικηγόρο τοῦ διαβόλου). Ἀλλὰ ὁ Φρόυντ δὲν ἐπηρεαζόταν ἀπὸ τίποτε. Ἦθελε νὰ εἶναι ἕνας αὐταρχικός πατέρας πού νὰ κρατᾶ τὰ παιδιὰ του σὲ ἀπόλυτη ὑποταγή, ἀπὸ φόβο ἀνασφαλείας μὴν ἀνεξαρτοποιηθοῦν και τὸν ἀπαρνηθοῦν, πρᾶγμα πού τὸ ἔξαιρε ἀπὸ προσωπικὴ του ἐμπειρία, ὅταν γιὰ ν' ἀξιοποιήση τὸν ἑαυτὸ του ἀρνήθηκε τοὺς δασκάλους του κι' ὅταν ὁ θάνατος τῶν πατεράδων του (τῶν πνευματικῶν και τοῦ βιολογικοῦ) ἀπεδέσμευσε τὴν προσωπικότητά του.

Ἔτσι οἱ ὁπαδοὶ του διαιρέθηκαν σὲ δύο μεγάλες ὁμάδες, τοὺς «ὀρθόδοξους» και τοὺς «ἐξελικτικούς». Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι ὁ Φρόυντ με τὴν συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν ἰδίων του τῶν ἀποψεῶν ἀκολούθησε τὴν γραμμὴ τῶν «ἐξελικτικῶν» πού θεωρήθηκαν ἀπόβλητοι ἀπὸ τὸν κύκλο του. Τοῦτο ἔκανε τὸν Christoffel νὰ πῆ τὴν ἐξυπνη φράση: Ὁ Φρόυντ εἶναι ὁ λιγώτερο Φροῦδικὸς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὁπαδούς του πού ἀποκαλοῦνται ὀρθόδοξοι. Εἶναι ὁ λιγώτερο «ὀρθόδοξος». Ὁ διχασμὸς αὐτός, κατὰ βάθος εἶναι ἀνύπαρκτος γιατί οἱ «ἐξελικτικοὶ» δὲν εἶναι καθόλου «ἀντιφροῦδιστές». Ἀπεναντίας εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀκλόνητα πιστεύοντας στὰ ὄσα ἀνακάλυψε ἢ μεγαλοφυΐα τοῦ Φρόυντ συντελοῦν στὴν ὀλοένα ἐξέλιξη και τελειοποίησιν τοῦ ἔργου του. Ἐνῶ οἱ λεγόμενοι «ὀρθόδοξοι», ἀπὸ μιὰ τάση ἐνσωματώσεως τοῦ διδασκάλου, μένουν στατικά καθηλωμένοι στὰ πρῶτα σχήματα τοῦ Φρόυντ και στὶς ἀδυναμίες του ἀκόμα, ὅταν με ναρκισσικὴ ζηλοτυπία ὑποψιάζονται παντοῦ «αἵρετικούς» και κοιτάζουν πὼς νὰ τοὺς ἐξοντώσουν, περιχαρακωνόμενοι ὀλοένα και μέσα σ' ἕνα στενότερο συνδικαλιστικὸ κύκλο και προσφέροντας μιὰν ἀρνητικὴ ὑπηρεσία στὴν μεγάλη κληρονομία τοῦ Φρόυντ με τάση νὰ τὴν κατεβάσουν ἀθελά τους ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ τῆς βάθρο και νὰ τὴν μεταβάλουν σὲ μιὰ νεκρόφιλη προσωπολατρεία φανατικὰ μονοπωλημένη, πρᾶγμα πού μπορεῖ νὰ ἔχη τὴ θέση του προκειμένου γιὰ θρησκευτικὰ δόγματα, μὰ πού δὲν συμβαίνει σὲ κανένα κλάδο ὀποιασδήποτε ἐπιστήμης.

Ἀλλὰ κι' ἀπὸ ἀποψη χαρακτήρα οἱ ἐξελικτικοὶ εἶναι πιὸ κοντὰ στὸν χαρακτήρα τοῦ Φρόυντ, τὸν ἀδέσμευτο, τὸν νεωτεριστικὸ, τὸν κριτικὸ, παρ' ὅσο εἶναι ἢ ὑπο-

τακτικότητα, ή στατικότητα και ή έλλειψη κριτικού πνεύματος που αποτελεί τὸ «πιστεύω» τῶν ὀρθοδόξων. Μὲ ἄλλα λόγια οἱ «έξελικτικοί» ἐκληρονόμησαν τὰ προτερήματα τοῦ διδασκάλου καὶ οἱ «ὀρθόδοξοι» τὰ ἐλαττώματά του. Γι' αὐτὸ ἡ τακτικὴ τῶν ὀρθοδόξων κατακρίνεται ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θὰ εἶχαν ἀφορμὲς μιᾶς ὑποκειμενικῆς ἀντίδρασης ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ χαίρουν σεβασμοῦ ἀνάμεσα στοὺς «ὀρθοδόξους». Ἔτσι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἐγκυρους ἄγγλους ψυχαναλυτῆς, ὁ καθηγητὴς J. E. Flugel, λέγει: «Ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη ἀπορρίπτει ταυτοχρόνα τὴν αὐτιστικὴ σκέψη, τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ καθιερωμένα καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἐξουσίας καὶ καλλιεργεῖ τὴ δική της τεχνικὴ μὲ τὴν παρατήρηση καὶ τὸν πειραματισμό». (Revue Fr. de Psychanalyse 1951, σελ. 396). Ἔνας ἴσου κύριος ἐπίσης ἄγγλος ψυχαναλυτῆς, ὁ M. Balint, «ὀρθόδοξος» κι' αὐτὸς ἀλλὰ καὶ ἀπόλυτα ἐλλεικρινῆς, λέγει: «Νὰ μιὰ ἀποκάλυψη ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήξη: Ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς στὴν κατάρτιση τῶν ὑποψηφίων ψυχαναλυτῶν ἐγκείται στὸ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ ν' ἀποκτήσουν ἕνα ἰσχυρὸ κριτικὸ πνεῦμα κατάλληλο ν' ἀντισταθῇ σὲ κάθε ἀστήρικτη ἀξίωση, λυτρωμένο ἀπὸ κάθε ἀνώφελη ταυτοποίηση ὅπως κι' ἀπὸ κάθε αὐτόματη μεταβίβαση κι' ἀπὸ κάθε στερεοτυπημένη σκέψη. Ἀντίθετα ὁ μὴ ἀπὸ τὸν συνειδητὸ αὐτὸ σκοπὸ, παρατηροῦμε δυστυχῶς ὅτι ἡ συμπεριφορὰ μᾶς καὶ ἡ μέθοδος ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ σκοποὺς διδασκτικῶν, παρουσιάζουν γνωρίσματα ποὺ δὲν μποροῦν παρά νὰ ὀδηγήσουν στὴν ἐξασθένηση αὐτῶν τούτων τῶν κριτικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὑποψηφίου καὶ τὴν ἐνίσχυση ἑνὸς νέου εἴδους Ὑπερεγῶ». (ἀνακ. στὴν British Psycho-Analytical Society 5 Νοεμβ. 1947). «Υπάρχει πάντοτε

ένδιαφέρον σὲ παρόμοιες περιστάσεις — λέγει ὁ γάλλος καθηγητὴς Minkowski — νὰ ἀφήνεται ἕνα περιθώριο προσωπικὸ. Γιατὶ δὲν πρόκειται τόσο ν' ἀκολουθῆ κανεὶς δουρικτὰ μιὰ μέθοδο, ὅσο νὰ ἐμπνέεται ἀπ' αὐτὴ. Μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν καὶ ἀντιρρήσεις. Εἶναι ἀναμενόμενο. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε φοβερῶτερο ἀπὸ τοὺς λεγόμενους «ὀρθόδοξους μαθητῆς». (Enoi. Psych. 1948 No 19). Ἔνας ἀπὸ τοὺς καλλίτερους ψυχαναλυτῆς τῆς Εὐρώπης κι' ἀπὸ τοὺς πιστότερους ὁπαδοὺς τοῦ Φρόυντ, ὁ βέλγος F. Lechaί, ἔγραψε σχετικὰ: (Bull. A. P. B. No 13, 1952) «Ὁ Φρόυντ μᾶς ἔδειξε τὸ δρόμο μιᾶς νέας θεραπευτικῆς καὶ μᾶς ἔδωσε τὰ ὄπλα μὲ τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦμε νὰ χιτίζουμε ἕνα οἰκοδόμημα ποὺ ὀλοένα ὑψώνεται. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παραδεχτεῖτε ὅτι οἱ συγχρονισμένοι ψυχαναλυτῆς εἶναι τόσο φροῦδιστῆς ὅσο κι' οἱ σημερινοὶ τεχνικοὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἶναι Ἐδισονιστῆς. Ἐχουν διαφυλάξει μόνον τὴν τεχνικὴ τοῦ διδασκάλου γιατί ἡ ἀξία της ποτὲ δὲν διαψεύστηκε». Οὔτε καὶ πρόκειται νὰ διαψευσθῆ προσθέτουμε ἐμεῖς ἀδίστακτα. Οἱ μηχανισμοὶ τοῦ μὴ συνειδητοῦ ποὺ ἀποκάλυψε ὁ Φρόυντ εἶναι αἰώνιοι ὅπως οἱ φυσικοὶ νόμοι κι' ἡ θεωρία του εἶναι ἀκλόνητη ὅπως ἡ θεωρία τοῦ Γαλιλαίου*.

Τὸ συνέδριο τοῦ 1913 ἦταν τὸ τελευταῖο προπολεμικὸ. Τὸν ἄλλο χρόνο, 1914, ἡ κήρυξη τοῦ Παγκόσμιου πολέμου διέκοψε τὰ διεθνή ψυχαναλυτικὰ συνέδρια. Ἐπαναλήφθηκαν μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου ὀργανωμένα κάθε τόσο καὶ ἀρτιώτερα καὶ μὲ πλουσιώτερη διεθνή συγκέντρωση. Γίνονται κάθε δύο χρόνια μὲ συμμετοχὴ 500-600 συνέδρων καὶ τὸ τελευταῖο ποὺ ἐγίνε στὴ Γενεύη τὸ 1955 ἦταν τὸ 19ο κατὰ σειρά.

VI. Η ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1914 — 1925)

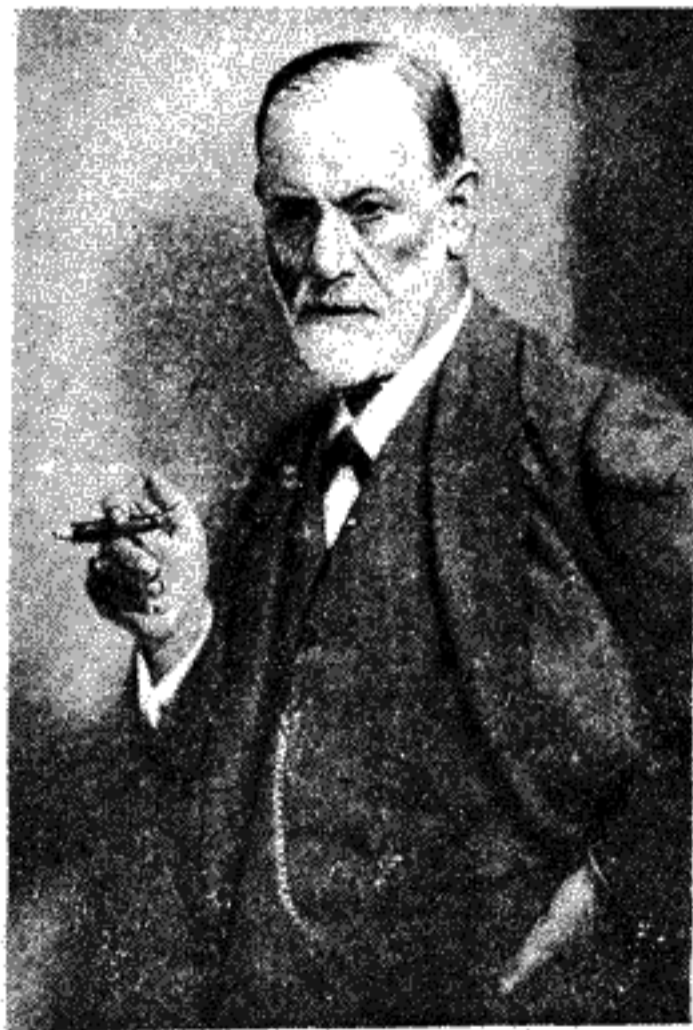
Ἡ λόγῳ τοῦ Α' Παγκόσμιου Πολέμου μείωση τῆς δραστηριότητος στὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση, ἔδωσε στὸ Φρόυντ περισσότερη ἀνεση περισυλλογῆς καὶ ἔνταση τῆς δημιουργικῆς του παραγωγῆς στὸ θεωρητικὸ ἐπίπεδο. Μιὰ καινούργια δεκαετία ἐγκαινιάσθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πλούσια σὲ ἐπιστημονικὴ παραγωγή ποὺ ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συνθετικῆς ἐργασίας. Θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πὼς ἡ σειρά αὐτὴ εἶναι ὀλόκληρη κλεισμένη ἀνάμεσα σ' ἕνα πρόλογο καὶ σ' ἕνα ἐπίλογο, θεωρώντας τὴν «Ἱστορία τοῦ Ψυχαναλυτικοῦ κινήματος» (1914) σὰν πρόλογο καὶ τὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Φρόυντ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ζωὴ μου καὶ ἡ Ψυχανάλυση (1925)» σὰν ἐπίλογο. Ἀνάμεσα σ' αὐτῆς τὶς δύο ἐργασίες εἶδαν τὸ φῶς οἱ μελέτες του γιὰ τὸ ἀσυνε-

δητο, τὶς ἀπωθήσεις, τὰ ἐνστικτὰ καὶ ἄλλες μικρότερες ποὺ περιελήφθηκαν στὸ βιβλίο του «Μεταψυχολογία». Τῆς ἴδιας περιόδου εἶναι ὁ «Ναρκισσισμὸς», τὸ «Ταμποῦ τῆς Παρθενίας», τὸ «Πέρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς

* Πρέπει ἐδῶ νὰ προσθέσουμε — ἐπειδὴ ἀπευθυνόμεθα σὲ γενικώτερο κοινὸ — ὅτι «ὀρθόδοξοι» καὶ «έξελικτικοί» εἶναι ἐξίσου ἀσχετοὶ πρὸς τοὺς «αἰρετικούς» (Ἀντλεριστῆς, Γιουγκιστῆς κλπ.) καὶ βρίσκονται ἐξίσου σὲ ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀντιδρῶν στὴν ψυχανάλυση εἴτε ἀπὸ ἀγνοία εἴτε ἀπὸ ψυχοπαθολογικὸ ἀρνητισμὸ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ καὶ περισσότερο δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ κρίνῃ κάτι πρὶν ἀποκτήσῃ τὶς ἴδιες γνώσεις καὶ πρὶν κάνει τὶς ἴδιες ἐρευνες μ' ἐκείνους ποὺ τὸ παραδέχονται. Ἐπίσης ἐξ ἴσου καταδικάζουν, τόσο οἱ ὀρθόδοξοι ὅσο κι' οἱ ἐξελικτικοί, μερικοὺς ἐρασιτέχνες ποὺ γιὰ διαφοροὺς λόγους ἰδιοτελεῖς αὐτοσποκαλοῦνται ψυχαναλυτῆς.

ήδονης», ή «Ομαδική ψυχολογία», τὸ «Ἐγὼ καὶ τὸ Ἐκείνο», ὁ «Ἀρνητισμός», τὸ «Οἰκονομικὸ πρόβλημα τοῦ Μαζοχισμοῦ», ἡ «Παρακμὴ τοῦ Οἰδιποδικοῦ συμπλέγματος» καὶ ἄλλα καὶ κυρίως ἡ «Εἰσαγωγή στὴν Ψυχανάλυση», ποὺ μέχρι σήμερα θεωρεῖται σὰν βασικὸ βιβλίον τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐπιστήμης καὶ φαίνεται πὼς ἡ πρόθεση τοῦ Φρόυντ ξεκινώντας ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ ἦταν νὰ δώσῃ σὲ μιὰ σειρά τόμων καὶ κατὰ τρόπο συνθετικὸ ἓνα σύγγραμμα ὀλοκληρωμένο γιὰ τὴν ψυχανάλυση, πράγμα ποὺ δὲν τὸ κατόρθωσε ἐπειδὴ διαρκῶς κι' εὑρίσκε κεινούργιες λύσεις σὲ κεινούργια προβλήματα ἢ τροποποιούσε τὶς παλαιότερες ἀπόψεις του. «Τὸ πραγματικὸ μεγάλο ἔργο — ἔλεγε ὁ Μπωντελαίρ (Bourdelaigue) — εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν τολμᾷ κανεὶς νὰ τὸ ἀρχίσῃ». Καὶ πραγματικὰ ὅσοι ἀπὸ τότε καταπιάστηκαν μ' ἓνα τέτοιο σύγγραμμα γιὰ τὴν ψυχανάλυση, σύντομα ἐγκατάλειψαν τὴν προσπάθειά τους. Καὶ τὸ μόνο ὀλοκληρωμένο, ἀλλὰ σχετικὰ περιληπτικὸ, εἶναι οἱ δύο τόμοι τοῦ Dalbier «La méthode psychanalytique et la doctrine freudienne» (Paris 1936 Desclée de Brouwer).

Στὴν ἴδια περίοδο ἀνήκει ἐπίσης καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῆς ψυχικῆς δόμησης σὲ τρεῖς μονάδες: Τὸ Ἐγὼ (λογικὸ), τὸ Ὑπερεγὼ (ἠθικὸ) καὶ τὸ Ἐκείνο (ἐνστικτικὸ).

Ὁ Φρόυντ στὸ μεσουράνημά του.
(φωτογρ. τοῦ 1922, σὲ ἡλικία 66 χρονῶν)

Τὸ ἱστορικὸ σπίτι τοῦ Φρόυντ στὴ Μπέργκκχάουσε ἀρ. 19, στὴ Βιέννη (κι' ὁ συνεργάτης μας κ. Ν. Ν. Δρακουλίδης)

Κατὰ μιὰν ἀντίστοιχη διαίρεση ὁ Πλάτων διακρίνει: Λογιστικὸν — Θυμικὸν — Ἐπιθυμητικὸν.

Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ γνώρισα τὸν Φρόυντ στὴ Βιέννη ὅπου ἤμουν βοηθὸς στὸ Allgemeines Krankenhaus (1925), στὸ ἴδιο νοσοκομεῖο ἀπ' ὅπου ὁ Φρόυντ εἶχε ξεκινήσει γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία του*.

Ἦταν τότε 70 χρονῶ κι' ἡ δόξα τὸν εἶχε στεφανώσει. Ὅμως δὲν τοῦ φαινόταν οὔτε τὸ ἓνα, οὔτε τὸ ἄλλο. Ἄνθηρὸς κι' εὐθυτενὴς (ἀνάστημα 1μ. 70) καὶ πάντα περιποιημένος μὲ τὸ καλοψαλιδισμένο μοῦσι του καὶ τὸ στερεότυπο φιογκάκι ποὺ οἱ ἄκρες κρύβονταν κάτω ἀπὸ τὸ κατεβαστὸ σκληρὸ κολάρο του** καὶ τὸ δαχτυλίδι μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Δία στὸ

* Ὡς τόσο τὸ ὄνομα τοῦ Φρόυντ τὸ πρωτάκουσα, παιδί ἀκόμα, ἀπὸ τὸν πατέρα μου ποὺ τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὸν Φρόυντ (1886) παρακολουθοῦσε μαζί του στὴ Σαλπετριέρη τὶς θεαματικὲς ἐπιδείξεις τοῦ Σαρκό σὲ περιπτώσεις ὑστερίας.

** Τὸ φιογκάκι αὐτὸ τὸ φοροῦσε ἀπαράλλαχτο ἀπὸ 20 μέχρι 75 χρονῶ. Καὶ μόνο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του φόρεσε μακρὰ γραβάτα καὶ μαλακὸ πουκάμισο.

Το γραφείο του Φρόντ με το πρώτο ψυχαναλυτικό ντιβάνι.

δεύτερο δάχτυλο του δεξιού χεριού και το πούρο πάντα αναμένο και προπαντός με το σκληρό και διεισδυτικό βλέμμα του, δεν έδειχνε καθόλου κουρασμένος κι' ως εξακολουθούσε να εργάζεται ακατάπαυστα στο ιστορικό διαμέρισμα του σπιτιού της Μπέργκκασσε αρ. 19 όπου έκυλησε η ζωή του επί 50 περίπου χρόνια (1891 - 1938) μέσα στα τρία άτομικά του δωμάτια γεμάτα από ράφια με βιβλία, στολισμένα με μάσκες τοτεμικές και φετιχ και πρωτόγονα κομψοτεχνήματα Ιθαγενών της Ασίας και της Αφρικής και βυθισμένα σ' ένα μυστηριακό κι' υποβλητικό μισόφωτο. Στο βάθος ήταν το τζάκι και πλευρικά το γραφείο του όπου χιλιάδες άθανατες σελίδες γράφτηκαν σ' ατέλειωτα ξενύχτια. Στο άλλο πλάι η πολυθρόνα και το διβάνι της ψυχανάλυσης όπου εκατό περίπου χιλιάδες θεραπευτικές συνεδρίες είχαν γίνει, με τον Φρόντ σκυμένο επάνω στην έρευνα της ψυχής

και την προσπάθεια της θεραπείας. Αλλά κι' η δόξα του δεν ήταν επιδεικτική γιατί η τακτική του εργασία μέσα σ' αυτά τα δωμάτια ήταν 14 - 16 ώρες την ημέρα. Δεχόταν 8 - 10 ψυχαναλυομένους κάθε μέρα και απασχολιόταν μιά ώρα με τον καθένα (8 ή 9 π.μ. μέχρι 12 και 1 - 7 μ.μ.). Το βράδυ είχε να τακτοποιήσει τις κλινικές του παρατηρήσεις, να γράψει τις επιστημονικές του εργασίες ή να κοιτάξει την αλληλογραφία του, να διαβάσει, να συζητήσει (9 μ.μ. μέχρι 1 ή 2 π.μ.). Αδιάφορος για τη μουσική, την καλλιτεχνία και το ύπαιθρο δεν εύρισκε κουραστική την κλειστή αυτή ζωή και την έντατική αυτή εργασία που την διεκπεραίωνε πάντα μόνος του, χωρίς βοηθό ή γραμματέα ή δακτυλογράφο. Ο ύπνος του ήταν εξάωρος κι' η υγεία του σιδερένια. Γι' αυτό κι' έδειξε τόση άντοχη όταν το 1923 του παρουσιάστηκε καρκίνος στην άνω σιαγόνα*.

VI. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΡΜΑ (1926 — 1939)

Μετά την εποχή αυτή η δραστηριότητα του Φρόντ άρχισε να χαλαρώνει μ' όλη ή στωϊκότητα και την καρτερία που έδειξε αντιμετώπιζοντας την φοβερή άρρώ-

στια. Ως τόσο μέχρι την τελευταία του

* Μιά αναμνηστική πλάκα έντοιχίστηκε στο σπίτι αυτό τον Αύγουστο του 1953 από τον «Παγκόσμιο Όργανισμό Ψυχικής Υγείας».

πνοή δέν έπαψε νά εργάζεται με μιά καταπληκτική διαύγεια και άντοχή.

Ανάμεσα στις εργασίες του τής τελευταίας αυτής περιόδου ξεχωρίζουν «Η άναστολή και τό άγχος» (1926), «Τό μέλλον μιάς αύταπάτης» (1927), «Η κακοδαιμονία του πολιτισμού» (1930), τό «Γιατί ό πόλεμος;» (1933) και τό κύκνειό του «ό Μωϋσής κι' ό Μονοθεϊσμός» (1939). Καθώς καταλαβαίνει κανείς κι' από τούς τίτλους μονάχα αύτών τών βιβλίων, τά έργα τής τελευταίας περιόδου του Φρόυντ ξεφεύγουν από τό στενό περίγραμμα τής κλινικής έρευνας και απλώνονται σε καθολικώτερους όρίζοντες*.

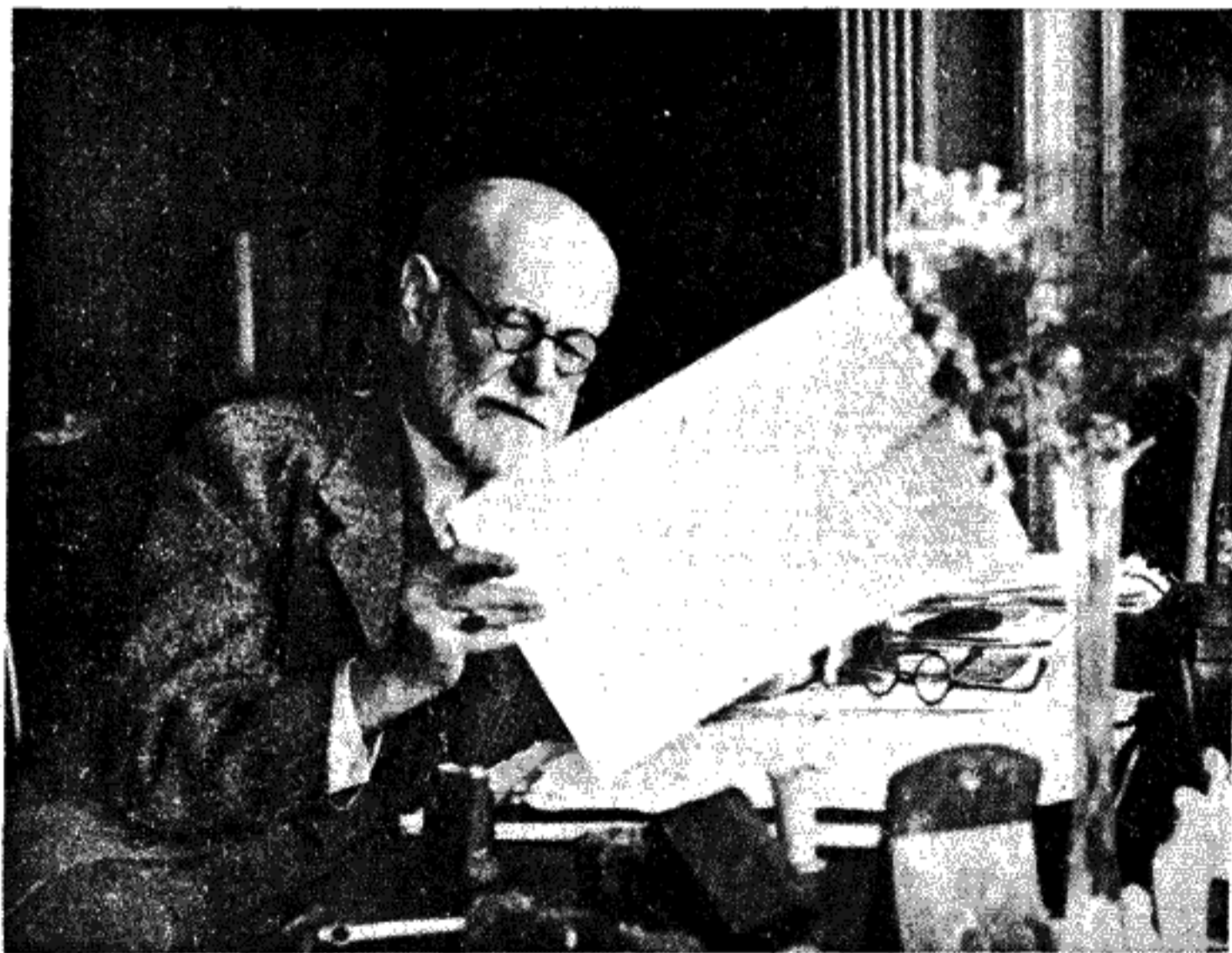
Τό 1938 ό Φρόυντ, για νά γλυτώση από τούς διωγμούς τών Ναζήδων έναντίον

* Τά έργα του Φρόυντ—μικρά και μεγάλα πάνω από 200— μεταφράστηκαν σ' όλες σχεδόν τες γλώσσες και πολλές επίσης εκδόσεις τών «Απάντων» του έγιναν στά γερμανικά, στά Ισπανικά και στά άγγλικά. Οι νεώτερες και πληρέστερες απ' αυτές είναι ή γερμανική «Gesammelte Werke» σε 17 τόμους και 2 συμπληρωματικούς μ' ένα σύνολο 7 περίπου χιλ. σελίδων (London, Imago publ. Co Ltd 1946-1952) και ή άγγλική «The Standard Edition of the complete Psychological Works of Sigmund Freud» από 24 τόμους (Hogarth Press and the Institute of Psycho-analysis - ή εκδοσις αυτή συνεχίζεται).

των Έβραίων — τό 1933 ό Χίτλερ είχε διατάξει νά κάψουν όλα του τά βιβλία — έφυγε από τή Βιέννη με τήν άδεια του Χίτλερ κι' ύστερα από τήν επέμβαση του Ρουζβελτ και τήν χρηματική άρωγή τής πριγκήπισσας Γεωργίου τής Ελλάδας (Μαρίας Βοναπάρτη) κι' έφτασε στό Λονδίνο μαζί με τήν κόρη του Άννα, φιλοξενούμενος του Άγγλου ψυχαναλυτή και αρχαίου μαθητή του E. Jones πού του έτόμασε ένα διαμέρισμα στό Hampstead.

Έκεί μιά μέρα τόν επισκέφθηκε ό διάσημος έκκεντρικός ζωγράφος Σαλβαντόρ Νταλί. Σε σχετική του έρώτηση ό Φρόυντ του άπάντησε «Στήν κλασική ζωγραφική βρίσκω ένδιαφέρον για τήν έρευνα του άσυνείδητου. Στους σουρρεαλιστικούς πίνακες δέν βρίσκω παρά μόνο συνειδητές έκδηλώσεις*». Ήταν ή άπάντηση αυτή μιά έμμεση κατάκριση του σουρρεαλισμού για τό καλλιτεχνικό φιάσκο πού παρουσίασε ξεκινώντας από τό μανιφέστο του Μπρετόν πού είχε γι' άφετηρία τες έρευνες του Φρόυντ επάνω στο άσυνείδητο.

* The secret life of Salvador Dalí - Vision, London 1948 σελ. 397.

Ο Φρόυντ ένα χρόνο πριν πεθάνει, κρατώντας τό χειρόγραφο του τελευταίου του βιβλίου «Ο Μωϋσής κι' ό Μονοθεϊσμός».
(Φωτογρ. του 1938, σε ηλικία 82 χρονών)

Αλλά η υγεία του Φρόυντ επιδεινώθηκε στο Λονδίνο με καρδιακές προσβολές. Έτσι ύστερα από λίγο καιρό, επάνω σε μια κρίση, έκλεισε για πάντα τα μάτια τη νύχτα της 23 Σεπτεμβρίου 1939 καθώς εργαζόταν σε μια ψυχαναλυτική μελέτη για τον Χίτλερ και τον Ναζισμό που δεν πρόφτασε να την τελειώσει. Σύμφωνα με την επιθυμία του ετάφηκε στο Golders Green και μια ύδρια — τεφροδόχος με αρχαία ελληνική παράσταση εκόσμησε την επιτύμβια πλάκα του (κατά σχεδιασμό του Ernst Freud)*.

Ο θάνατος του Φρόυντ επέρασε अपαρατήρητος σχεδόν εκείνη την εποχή γιατί μόλις πριν τρεις εβδομάδες είχε κηρυχθεί ο β΄ Παγκόσμιος πόλεμος που απορροφούσε το αγωνιώδες ενδιαφέρον όλου του κόσμου.

Αλλά το έργο του, μ' αυτό που πέτυχε ν' ανασύρει από τα σκοτάδια του άσυνείδητου το δυναμικό ήμισφαίριο της ψυχής, το γενεσιουργό κάθε ανθρώπινης παρόρμησης κι' ενέργειας, και να το ερευνηθή σ' όλες τις φάσεις των εξελίξεών του και των αντιδράσεών του και τέλος να επινοήση τον τρόπο της θεραπείας των ψυχικών τραυμάτων και των συνεπειών τους, αποτελεί μια πολύτιμη προσφορά στην ανθρωπότητα και κατατάσσει αξιολογικά τον Σίγκμουντ Φρόυντ ανάμεσα στους Γαλιλαίους και τους Νεύτωνα, τους Παστέρ και τους Έντισον, τους Κιουρί και τους Αϊνστάιν.

Το έργο όμως του Φρόυντ είναι ακόμα μακριά από το να πη την τελευταία του λέξη. Θεμελιωμένο από τον ιδρυτή του γι' ατέρμονες προεκτάσεις, καλεί ολοένα σε ισάριθμες εξερευνήσεις που ξεπερνώντας τα πλαίσια της Ιατρικής επιστήμης ενισχύουν την έρευνα και τον σκοπό σε πολλούς άλλους τομείς όπως η παιδαγωγική κι' η εθνογραφία, η έγκληματολογία

* Στον ίδιο τόπο ετάφηκε το 1951 και η γυναίκα του Φρόυντ.

κι' η κοινωνιολογία, η τέχνη και η κριτική, η ομαδική ψυχολογία και η κυβέρνηση των μαζών.

Εξ άλλου η επίδραση της ψυχανάλυσης στις αντιλήψεις και τα ήθη της σύγχρονης ζωής είναι τόσο ζωηρή ώστε να γίνεται καταφανής κι' εκεί που φαινομενικά είναι ολότελα άσχετη, δημιουργώντας έτσι μια αληθινότερη μορφή πολιτισμού επειδή από μια γενικότερη άποψη οι έρευνες του Φρόυντ χτύπησαν έμμεσα αλλά συθέμελα τον ρασιοναλισμό και ισχυροποίησαν την αξία και το δικαίωμα της ατομικής ελευθερίας.

Από το 1940 κι' έδω, οι ψυχαναλυτές όλου του κόσμου**, επίγονοι και διαχειριστές της κληρονομιάς του μεγάλου διδασκάλου, επωμίσθηκαν την συνέχιση του έργου του με διπλό σκοπό, την θεραπεία της άρρωστης ψυχής και την περιφρούρηση της ψυχικής υγείας, αυτής που θα μπορέση να χαρίση τη χαρά της πρακτικής ευτυχίας σ' έναν αύριανό κόσμο.***

N. N. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

** Οι ψυχαναλυτές όλου του κόσμου, όσοι ανήκουν στη «Διεθνή Ψυχαναλυτική Ένωση» είναι σήμερα περί τους δύο χιλιάδες. Απ' αυτούς, τετρακόσοι ανήκουν στις έννιά ψυχαναλυτικές εταιρίες της Εύρώπης (Αγγλίας, Αυστρίας, Βελγίου, Γαλλίας, Γερμανίας, Ελβετίας, Ιταλίας, Ολλανδίας και Σουηδίας)—σ' αυτές περιλαμβάνονται και οι ψυχαναλυτές μικροτέρων χωρών.—Οί μισοί απ' τους ψυχαναλυτές της Εύρώπης, ήτοι διακόσοι, ανήκουν στην Ψυχαναλυτική Έταιρία της Αγγλίας. Άλλοι εκατονπενήντα ανήκουν στις ψυχαναλ. εταιρ. της Έγγυος και Απω Ανατολής (Ισραήλ, Ινδία, Ιαπωνία), πενήντα στις ψυχαναλ. έτ. της Λατιν. Αμερικής (Αργεντινή, Βραζιλία, Χιλή) και χίλιοι τετρακόσοι ανήκουν στις δεκαπέντε ψυχαναλ. εταιρ. των Ηνωμένων Πολιτειών. Υπάρχει ακόμα κι' ένας μεγάλος αριθμός ψυχαναλυτών που δεν ανήκουν στην Δ.Ψ.Ε.

*** Βιογραφική Βιβλιογραφία: S. FREUD: Ma vie et le psychanalyse (trad. Marie Bonaparte, Paris 1928 Gallimard).— F. WITTELS: Freud (trad. I.—C. Herbert, Paris 1925—Alcan).— STEFAN ZWEIG: Freud (trad. A. Helle et J. Pary, Paris 1932—Stock).— E. PESCH: La pensée de Freud, (Paris 1946—Bordas) H. W. FUNER: Freud (London 1949 — the Grey Wall Press) — E. LUDWIG: Freud démasqué (trad. P. Sabatier, Paris 1951 — Amiot et Dumont) — E. JONES: The Life and Work of Sigmund Freud (New York, 1953 — Basic Books).

